

Aastakirjad 2016

Scripta Annalia

EELK Lääne praostkond

Vajame usukindlust, sest elame ajal, mil paisatakse segi vaated, mõtted ja õpetused

Millal veel kui mitte nüüd, reformatsiooni juubeliaastal, on meil vaja üles otsida usuisa Martin Lutheri tarkuseterad, mis on kirjas tema arvukates teostes. Mäletan oma isa raamaturiivil Lutheri saksakeelseid raamatuid, aga tema „Kodujutlused” jäid meelde huvitava pealkirja tõttu. See, et kodus peeti kõnesid ja jutlusi, kuulus ühe kindla adventitraditsioonina meie kodukorda. Väike Katekismus oli mul juba varakult läbi loetud.

Reformaator Luther pidas oma kodujutlused tõenäoliselt 1530. aastail ja need ilmusid trükist Nürnbergis 1544. Jutlused tõlkisid eesti keelde Heinrich ja Vaike Tiit, need andis välja kirikuleht Eesti Kirik.

Piiskop Hugo B. Rahamägi kirjutab 1936 ilmunud „Kodujutluste” esimese vihiku saatesõnas praegugi väga aktuaalsed sõnad: „Elame ajastul, kus paisatakse segi vaated, mõtted, õpetused. Ka kristlusega tehakse sama. Paljudel pole enam õiget arusaamist sellest, mis on kristlus. Samuti näib lõdvenevat arusaamine sellest, mis on luterlik kristlus. Seepärast on kõigiti tervitatav ja hea, et

lastakse usupuhastajal Martin Lutheril endal kõnelda. Võimsal viisil viib ta meid oma „Kodujutlustes” evangeeliumi tuuma juurde, toob meile Kristuse ligemale. Pühast Kirjast otsid ja leiad sa igalt poolt kadunud ja hukkamõistetud inimesele Lunastajat ja Lepitajat.”

Tervitan Sind, auväärt lugeja, reformatsiooni juubeliaastal dr Martin Lutheri jõulujutluse sõnaga: „Kristus sündis just sel ajal, kui esimest korda loendati juute ja nende vara keiser Augustuse all. Siis juba algas armas Issand Kristus oma valitsemist maailmas, ehkki veel salaja. Ja suur keiser Augustus peab seda terve oma riigiga teenima, kuigi teadmatult, ja põhjustab oma seadusega, et neitsi Maarja ühes oma kihlatud mehe Joosepiga matkab Petlemma, toob seal maailmale Lunastaja, nagu seda on ennustanud prohvetid. Muidu, kui seda poleks põhjustanud keisri käsk, oleks Joosep ja Maarja küll jäänud koju. Aga et Kristus pidi sündima Petlemmas, seda peab keiser põhjustama ja selleks kaasa aitama Kristuse sündimisele, kuigi ei keiser ise ega maailm sellest midagi teadnud. Sest muidu on maailm nii kuri ja truuduseta, et ta oleks seda meelsamini takistanud

kui soodustanud. Aga Jumal juhib ja valitseb nii, et nad mõnikord teadmatult siiski peavad tegema seda, milleks neid teadlikult iialgi ei suudetaks sundida.”

Luther arutleb oma esimeses kodujutluses põhjuse ja tagajärje üle ning lõpetab sõnadega: „Seepärast peame küll õppima ja tõsiduses järele mõtlema, mis au on meile osaks saanud, et Kristus, Jumala Poeg, on saanud inimeseks”.

Meie järgnevate aastate koondeema on vabaduse teetähised. Tähistame reformatsiooni 500. aastapäeva, valmistume Eesti Vabariigi 100. sünnipäevaks ja mõtleme Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku kui vaba rahvakiriku 100. sünnipäevale. Kutsume üles juubeliaastaid tähistama nii kodus, koguduses, kogukonnas kui ka terves riigis ja kaugemalgi. Välja on pakutud mitmesuguseid ettevõtmisi palvustest ja konverentsidest ühislaulmise ja õunapuude istutamiseni.

Soovin adventi- ja jõuluajal kaasanimise märkamist ja neile rõõmu valmistamist, head lugemist ja eriti Pühakirja uurimist. Kui otsid jõuluks kingitust, siis kingi raamat. Parimatest parim kingitus on vaimulik raamat!

Tiit Salumäe
piiskop

Palveta ja tee tööd!

Hea Lääne praostkonna aastakirja lugeja!

Oleme ühe aasta peaaegu lõpuni rännanud – tervitan sind adventiaja alguse puhul.

Kuigi meie praostkonna 30 000 elanikust on koguduseliikmeid pisut üle 8000, oleme adventi- ja jõuluajal palju suurem kogukond. Jõulupühad toovad meid kokku elu ja usu aluste üle arutlema. Kohtume jõuluõhtu jumalateenistusel ning mõtiskleme sõnumi üle, mis kutsub tegema head ja tõrjuma kurja.

Tänavune aasta on külvanud meie mõtteisse hirmu homse ees. Mis aitab meil ületada ebakindlust tuleviku ees? Arvan, et kaasamõtlemine ühiskonda valusalt puudutavate teemade üle annab meeleskindlust vaadata tulevikku.

Oleme tähistanud teema-aastat Maarjamaa 800. Nüüd koonduvad meie mõtted ülemaailmse kristliku kiriku ajaloolisele sündmusele, reformatsiooni 500. aasta-

päevale. Sellele järgneb Eesti Vabariigi 100. aastapäev, nende ürituste kava lõpeb 2020. aastal.

Küsimusele, mida andis reformatsioon, annab vastuse tolleaegsete suurkujude töö ja tegevus. Kesne reformaator oli Martin Luther, kes otsis armulist Jumalat. Sellest sai alguse uue kiriku sünd. Ka palju muud sai sellest alguse. Alguse sai meile eestlastele koolihariduse andmine. Saime emakeelse Piibli – see oli tol ajal kirjutamise ja lugemise õpik. Värsiread „Kiri algab kirikust ja rahvas algab raamatust!” julges 1982. aastal jäädvustada Hando Runnel.

Praegusajal on kiriku roll ja osatähtsus ühiskonnas tundmatuseeni teistsugune, kui see oli reformatsiooni ajal või ka sada aastat tagasi. Ometi ei ole kuhugi kadunud see, mille on meie rahvas kiriku kaudu oma arenguks ja püsima jäämiseks saanud.

Lõppeva aasta eest võime tänulikud olla. Eriti suur heameel on, et saime

tagasi Rooslepa kabeli varad, mis olid kadunud.

Jumalat usaldades ja oma igapäevast tööd tehes jätkame ka uue aasta teekonda teadmise, et meie päevad ja aastad on Jumala käes. Meid julgustab praeguse maailma hirmude keskel Martin Lutheri moto: „Kui homme oleks viimne päev, siis täna ma istutaksin õunapuu!” Pole tähtis, kas õunapuu või mõne teise puu, tähtis on suhtumine. Kuni on elu võimalik, ma täidan oma kohustusi Looja ees, kes andis selle maailma inimeste valitseda ja hoida.

Nii olemegi oma praostkonna kogudustes palvetades ja tööd tehes aastaringi peagi täitnud evangeeliumi kuulutades ja oma rahvast teenides. Kui Jumal lubab ja me elame, siis algame samamoodi ka uut, 2017. aastat oma igapäevast vastutust kandes ja tulevikku ehitades.

Rahulikku adventiaega!

Leevi Reinaru
EELK Lääne praost

Läänemaa noored koos praost Leevi Reinaruga külas Saksa sõpradel.

ERAKOGU

Reformatsiooni juubeliaasta künnisel reformatsiooni lätte juures

Suve lõpus, 24.–29. augustil külastasime Lääne-Nigula koguduse noorterühmaga Lääne praostkonna sõprus-praostkonda Schmalkaldenit Saksamaal. Peatusime Fambachi koguduses.

Fambach Saksamaa südades on väga kauni kuppelmaastikuga ümbritsetud küla. Meid oli kokku kuus: koguduse õpetaja Leevi Reinaru, rühmajuht Tuuli Varik, koguduse noored Lisette Karja, Kaidi Liivamägi, Joosep Lillemägi ja siinkirjutaja.

Reisi eesmärk oli sõprusuhete hoidmine ja arendamine Fambachi koguduse noortega, kes olid meid külla kutsunud. Tegemist oli vastukülaskäiguga, Fambachi koguduse noored külastasid meid 2015. aasta suvel. Sellest ajast pärineb sõprus Lääne-Nigula ja Fambachi koguduse vahel.

Schmalkaldenis tutvusime sealse koolisüsteemiga, külastasime ümbruskonna koole. Olime ka koolipingis koos teiste õpilastega – mina osalesin ühes ajalootunnis. Meie eesmärk oli õpilastele tutvustada Eestit. Käisime kolmes koolis. Külastasime ka Fambachi lasteaeda, kus kohalik kirikuõpetaja Michael Glöckner pidas hommikupalvuse. See oli mulle midagi erakordset – lauldi kristlikke laule, õpetaja rääkis lastele ühe lühikese loo. Lõpus peeti palve ja õnnitleti sünnipäevalapsi. See lasteaed on külas ainus ja tegemist on kristliku lasteaiaga.

Samuti uudistasime ajaloolisi, reformatsiooni kujunemisega seotud paiku: Wilhelmsburgi loss Schmalkaldenis ja Wartburgi loss Eisenachis. Osalesime ka Fambachi koguduse noorteõhtul.

Reisi eelviimasel päeval oli Fambachi kirikuaias Jakobusfest. See oli selle küla suur pidu, mis algas pühapäevase jumalateenistusega, kus meie õpetaja Leevi Reinaru jutlustas, Tuuli Varik tutvustas Eestit, sh Lääne praostkonda ja koguduste elu Eestis. Jumalateenistuse järgnesid pidustused, milles osales suur hulk kohalikku külarahvast. Pakuti head-paremat süüa, koguduseliikmed olid valmistanud palju kooke, mehed grillisid *Bratwurst*'e. Meie jagasime eestimaist kiluleiba, komme, kamavahtu ja maitsvaid lihapirukaid. Kirikuaias mängis elav muusika, ilm oli väga soe ja päikeseline. Jakobusfestil osales ka hiljuti Läänemaal, sh Haapsalus puhanud Schmalkaldeni dekaan Ralf Gebauer.

Kristo Hüdsi

Stud. theol.

kogudusetöö praktikant

Reformatoorne luterlus ja pühakiri

Luterliku reformatsiooneoloogiale aluseks olevad neli põhimõtet – *sola scriptura*, *sola fides*, *sola gratia*, *solus Christus* (e.k ainult pühakirja, ainult usu, ainult armu, ainult Kristuse järgi) – mõjutasid suhtumist pühakirja.

Katoliikluses olid teoloogias võrdväärseid nii kiriku traditsioon kui ka pühakiri. Usupuhastajad heitsidki katoliiklikule skolastilisele teoloogiale ette, et pühakirja asemel on teoloogia aluseks tehtud Aristotelese filosoofia. Luterluses seda traditsiooni ei hüljatud, kuid see allutati pühakirja ainuvalitsusele. *Sola scriptura*, „ainult pühakiri” on õpetuse küsimustes kohtunik, juhtnõor, mõõdupuu ja kriteerium. Traditsioonid ja filosoofia ei saa ialgi olla võrdväärseid.

Katoliikluses oli laialt levinud pühakirja allgooriline tõlgendamine ja pahatihti luges tõlgendaja omaenda mõtteid pühasse teksti sisse. Martin Luther nõudis aga pühakirja sõnasõnalist tõlgendamist. Lutheri sõnade järgi on pühakiri usuküsimustes „ainus kuninganna”. Tema väite kohaselt on pühakiri iseenda kaudu usutav, selge ja iseenda seletaja, see ei vaja mingit kinnitust, seletust ega selgitust ei kiriku ega traditsiooni abiga. Luterlikus pühakirjatõlgenduses on Kristus pühakirja keskpunkt.

Karin Teder

teoloog

Scripta ja jõulu-aeg 2016

Toimetis: Tiit Salumäe, Leevi Reinaru, Tiina Võsu.
Kujundus ja küljendus: Tiina Liiv.
Korrekatuur: Heli Tammik.
Toimetaja Lehte Ilves.
Fotod praostkonna, koguduste, Eesti Kiriku ja Lääne Elu arhiividest.

Esikaanel: praostkonna- ja laulupäev Lääne-Nigula kiriku juures 4. juunil 2016.
Foto Joel Reinaru
Haapsalu, november 2016
EELK Lääne praostkonna aastakirjad 2016
Toimetised nr 33
Väljaandja © EELK Lääne praostkond

Sisukord

2 Tervitused
3 Reformatsiooni juubeliaasta
4–7 Praostkond
8–11 Haapsalu kogudus
12 Hanila kogudus
13 Karuse kogudus
14 Kullamaa kogudus
15 Lihula kogudus
16 Lääne-Nigula kogudus
17 Martna kogudus

18 Mihkli ja Märjamaa kogudus
19 Märjamaa ja Noarootsi kogudus
20 Nõva ja Piirsalu kogudus
21 Ridala kogudus
22 Ridala ja Varbla kogudus
23 Vormsi kogudus
24 Ants Rajando: kirikutöö on privileeg, heaolu ja vajadus

Jõulu-aeg

1 Tervitused
2–3 Advendi ja jõuluaja teenistuse Lääne praostkonnas
4 Küllike Valk: „Mõmmiku jõulud”

EELK Lääne praostkond

Nigula tee1, 90807 Lääne-Nigula vald, tel 4796658. laane@eelk.ee
IBAN EE902200221028043556 (Swedbank) – EELK Konsistoorium
Piiskop Tiit Salumäe. Praost Leevi Reinaru, abipraost Lembit Tammsalu. Sekretär Tiina Võsu
Vikaarõpetaja Aarne Lätte

Triin Salmu: peamine on teha õigeid asju õigel ajal ja õigetele inimestele

EELK konsistooriumi allasutuse, laste- ja noorsootöö ühenduse (LNÜ) tegevjuht Triin Salmu (28) on sündinud Paides. Varase lapsepõlve on ta veetnud Aravetel, aga ise peab ta ennast hoopis läänlaseks. Praegu elab ja töötab ta Tallinnas.

Milline oli sinu lapsepõlve- vekodu? Kas seal tunti Jeesust?

Jeesust ei tuntud meie kodus kahjuks üldse, isegi jõulude ajal ei käinud me kirikus.

Elasime Aravetel vanas talumajas koos isapoolsete vanavanematega. Traditsioonidest meenuvad verivorsti tegemine ja vastlapäev, mil tehti hernesuppi ja käidi külamäel kelgutamas. Jõulustraditsioonid olid meie peres pigem seotud päkapikkudega.

Kuidas jõudsid kiriku juurde?

Kiriku juurde jõudsin isikliku kutse ja Taebla kooli kaudu. Esimene kokkupuude minu kodule kõige lähema, Lääne-Nigula kogudusega tuli noorteõhtute *Checkpoint* kaudu. Sinna kutsus mind klassiõde, kes oli ise kogudusetöoga juba aktiivsemalt seotud.

Põhikoolis olid meil Taeblas ka usuõpetuse tunnid, õpetaja oli Lehte Jõe. Seal käsitleti leerikooli teemat ja 9. klassis käidi sinna ka õpilasi kutsumas. Leerirühmad olid tol ajal suured, paljud õpilased läksid. Mina läksin leeri 10. klassis. Selleks ajaks olin noortekatel osalemise kaudu tuttav juba mitme Lääne-Nigula koguduse inimesega.

Pärast leerikooli kaasati meid kohe kogudusetöösse:

Lääne-Nigula kogudusest välja kasvanud Triin Salmu korraldab nüüd kogu luterliku kiriku noortetööd.

JOEL REINARU

leeriõpetaja Kadri Lääs kutsus meid appi järgmise aasta leeri-kursust juhendama. Peamiselt oli see laagrites abistamine. See oli ka üks põhjus, miks jäin sinna kogudusse edasi, sest mul oli kohustus, mida täita, ja tekkis „omaniku“-tunne, et see ongi minu kodukogudus!

Kuidas suhtus sinu pere- kond kirikus käimisse?

Peale tädi ei olnud minu perekonnast keegi koguduse liige, aga kõik olid väga päri, et käin kirikus. Kunagi ei ole mind takistatud ega ole ka vastuolekut näidatud. Mul ei olnud raske olla pere ainuke

kristlane. Käisin koguduses ja minu „tugiperekond“ oli seal. Vahel on pere käinud kirikus jõulude ajal või koolilamas minu esinemist.

Kui suur roll oli koguduses teistel noortel?

Seltskonnal oli väga suur roll! Et minul puudus igasugune muu kontakt kirikuga, olid eriti määravad need inimesed, kes mu n-ö vastu võtsid. Neist olenes paljuskki minu kogudusse jäämine, eriti alguses. Hiljem tekkisid ka muud aspektid. Siiani tunnen end kõige kodusemalt just kodukoguduses Lääne-Nigulas, kuigi

oma Tallinna-elukoha tõttu ma nii tihti sinna praegu ei jõua.

Kuidas sündis otsus LNÜ tegevjuhi koht vastu võtta?

2010 valiti mind esimest korda LNÜ juhatusse, 2013. aasta jaanuarist asusin sinna täisajaga tööle. 2012. aasta sügisel olin Tallinna ülikooli lõpetanud ja mõtlesin, kuhu tööle minna. Veidi hiljem pakkuski eelmine tegevjuht Eha Kraft mulle LNÜ tegevjuhi kohta.

Milles seisneb sinu töö?

LNÜ tegevuses on peamiselt koolitused koguduse laste- ja noortetöö tegijaile, ülekiriku-

Mis on laste- ja noorsootöö ühendus

- 5. dets 1935 loodi EELK Noorsootöö Keskus.
- 7. apr 1990 loodi EELK Püha-päevakooli Ühendus.
- 3. dets 2003 loodi kaht nimetatud organisatsiooni ühendades EELK MTÜ Laste- ja Noorsootöö Ühendus.
- Liikmeid on ühendusel natuke üle 300.

liste ürituste korraldamine ja võimalusel materjalide väljaandmine, mida saavad töötajad kasutada.

Koguduste töö toetamiseks on paar aastat toiminud meil n-ö laagrifond, mille kaudu saame kogudusi laagrite korraldamisel rahaliselt toetada.

Mis on selles töös kõige toredam?

Kõige parem on, kui suudame inimestele pakkuda seda, mis neil on vaja. Kui asi on tehtud õigesti, õigel ajal ja õigetele inimestele.

Mida oled õppinud oma tööd tehes Jumala kohta?

Kindlasti rohkem usaldama Jumalat. Usaldama, et asjad lähevad nii, nagu peab. Isegi kui meie arvates on läinud valesti või halvasti, sest tegelikult juhib Jumal kõike, mida teeme. Ka seda olen õppinud, et Jumal on stabiilne, tugev tugisammas, mille peale saab ehitada. Ei tasu karta, et see alt ära vajub.

Mida pakub / mida ootab LNÜ kogudustelt?

Meid saab kutsuda koolitama koguduse lastetöötajaid. Pakume nõu, abi ja koostööd ürituse korraldamisel. Ootame, et kogudused oleksid avatud nägema seda potentsiaali, mis on lastes ja noortes.

Mitte mõelda, et nad on üks grupp, kes tegutsevad omaette ja mida iganes nad teevad, peaaegu et meid ei tülitaks. Ootame valmisolekut, et kui noored inimesed tulevad kogudusse, siis ei aetaks neid eemale, sest nad on võib-olla natuke teistsugused.

Sirli Lend

Plussmeedia tegevtoimetaja

Tiit Salumäe: kas suudame olla uuele avatud

Piiskop Tiit Salumäe, mida tõstate esile oma selle aasta tööst?

Olen pidanud tähtsaks koguduste külastamist, vaimulike nõupidamist ja sinoditel osalemist. Nii Lääne-Harju kui ka Lääne praostkond on tugevad praostkonnad, neis on väga mitmekülgne tegevus, eriti tugev on muusikatöö.

Olen olnud kontaktis Euroopa diasporaapiirkondadega, külastanud Kanadat ja USA-d. Kahel korral olen olnud Läti kiriku külaline. Eriti suur au oli Haapsalu piiskopina teenida kaasa Riia toomkirikus piiskopi pühitsemisel. Tahaksin, et meie suhted Läti kirikuga areneksid. Olen esitanud küsimuse sõprusuhte loomiseks koguduste vahel. Läti külalised olid ka Haapsalus.

Palju tööd on olnud kiriklikes komisjonides, millesse kuulun. Alanud on reformatsiooni 500. aastapäeva ettevõtmised.

Millised küsimused jäid lahendamata?

Kevadel võttis kirikukogu vastu EELK diasporaaseaduse, mis annab õiguse diasporaapunktide, koguduste ja praostkondade loomiseks. Kahjuks ei kulge protsess nii kiiresti, kui soovime. Vaja on parandada eestlaste teenimist nii Soomes kui ka Venemaal. Elame aega, mil kahetsusväärsetl paljud on läinud või pidanud minema võõrsile tööle. On hea, et noored saavad maailmakogemuse, aga me ootame neid koju tagasi. Kas on aga ühiskond valmis vastu võtma võõrsilt tagasi tulnuid?

Milliseid sihte seab Eesti luterlik kirik tulevaks aastaks?

Oleme astunud reformatsiooni juubeliaastasse, peatselt

Piiskop Tiit Salumäe töömaa on Haapsalu kogudus, Lääne ja Lääne-Harju praostkond ning eestikeelne diasporaa Euroopas ja Venemaal. ERAKOGU

tähistame EELK kui vaba rahvakirikku ja Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva. Need tähtpäevad ei saa olla pelgalt mineviku meenutamine. Kui olime hiljuti külas Rendsburgis, siis tegime rühmatööd. Iga laudkond pidi valmistama ette oma teesi Wittenbergi lossikiriku uksele. Tohtu väljakutse! Meie tugevus ei saa olla mitte teoorias, vaid teenivas armastuses. Minu tees kiriku uuendamisel on – *semper reformanda* (e. k olla alati reformialdis).

Milliste muudatuste üle kirik praegu aru peab?

EELKs algab valimiste aasta. Kogudused valivad nõukogu ja juhatuse, revisjonikomisjoni ja sinodi. Need inimesed võtavad vastutuse kiriku edasise tee eest neljal järgmisel aastal. Muudatused riigis on toonud kaasa palju segadust. Omavalitsused ühinevad ja me ei tea, kuhu viib muudatus. Maakonna piirid muutuvad ja mul on mure ajaloolise Läänemaa pärast.

EELK on alustanud oma põhikirja ja kirikuseaduste uuendamist. Põhikiri ei tohi takistada elu, vaid peab elu edasi viima. Kas suudame olla uuele avatud?

Kirik ei ole vaimulike ja kiriku kutsetöölise organisatsioon, vaid Jumala rahva

osadus. Algamas on ka kiriku lauluraamatu uuendamine. Praegune on teeninud meid juba 25 aastat. Oleme kutsunud rahvast tuleval aastal Haapsallu lauluraamatumaratonile, tahame laulda praeguse lauluraamatu kaanest kaaneni läbi.

Mida ootate piiskopina oma koguduste liikmeilt?

Ootan ennekõike eestpalvet ja tänan kõigi palvete eest! Jumal on teinud minu juures imet, ma ei oleks osanud lootda, et saan niisuguse südame, nagu on see mul praegu. Koguduse liikmeilt ootan ka aktiivset tegevust oma koguduses ja kogukonnas. Meie koguduse eripära paljude partnerkirikutega võrreldes on, et koguduse elu seisab peaaegu täies ulatuses vabatahtlike töö najal. Meie vaimulikud töötavad mitmes valdkonnas ja mitmes koguduses. See on mõeldav ainult siis, kui leidub häid kaastöölisi.

Ootan kogudusse häid kaastöölisi diakoonia-, laste- ja noortetööle, muusika- ja kõigi muude tööloikude juurde. Olen ikka kutsunud üles koguduse tuumiku aktiivseid inimesi olema avatud uutele tulijatele. Ruumi on veel!

Lehte Ilves

Praostkonna päeval peeti vana moodi jumalateenistust, lauldi saja aasta taguseid laule ja kanti tolle moe rõivaid. JOEL REINARU

Praostkonna päev täis laulu ja Issanda kiitust

4. juunil kogunes Lääne-Nigulasse palju rahvast praostkonna eri paigust. Juba hommikul vara alustati ettevalmistusi, sest selle päeva sisse pidi palju mahtuma: Eesti lipu päeva tähistamine ja sisseelamine 1920.–1930. aastate kirikuellu. Kavas oli pidada vana moodi jumalateenistust, laulda tolle aja laule ja riietuda tolle aja moe kohaselt või kanda rahvariideid.

Päev algas jumalateenistusega kirikus. Et Lääne-Nigula kiriku orel on ehitatud 1926. aastal, peeti ka jumalateenistust tolle aja kohaselt vana korra järgi ja vaimulikud kandsid talaari. Lääne-Nigula kiriku orel 90aastaseks saamise puhul eelnes jumalateenistusele orelimuusika pooltund ja orelit tutvustamine.

Pärast jumalateenistust läksid päeva ettevõtmised pastoraati ja selle ümbrusse. Tegutsesid käsitöölaad ja käsitöötuba, sai osaleda õnneloosis. Iga loos võitis, peaauidu oli kolm – Müriääre kohvik, Kallis Mari, Sutlepa vabaajakeskus. Tutvuda sai ajaloolise pastoraadi nurgataguste ja saladustega. Päevapiltniku juures sai enast ajastukohases miljöös jäädvustada. Õueüritustel sai

kuulda vana aja toredaid rahvapäraseid laule Valdi ja Marge esituses. Lapsed mängisid vanaaegseid mänge Maarja ja Jaanuse juhendusel.

Tore oli näha vana aja rõivaid ja peakatteid: kes oli leidnud kapist vanavanaema kleidi, kes õmmelnud ise või laenanud. Ka pastoraadi suusaal oli vanaaegse mööbli-ga sisustatud. Kogudused olid koostanud ajalooostendid 1920.–1930. aastate koguduse-elu kohta. Need olid väga põhjalikud, mõni leidis endalegi üllatuseks vanadelt fotodelt oma esivanemaid. Oma jõud liitsid praostkond, Lääne-Nigula vald, Oru hooldekodu ja Risti naiskodukaitsjad. Lõunasöögiks pakuti maitsvat köögiviljasuppi, sellist, mida keedeti ehk ka sada aastat tagasi.

Nagu ikka eesti rahvale kombeks, ei saa suuri pidusid pidada lauluta. Kogunenud olid peaaegu kõik Lääne praostkonna koguduste muusikakollektiivid. Osalesid koorid Haapsalust, Kullamaalt, Martnast, Nõvalt, Ridalast, Varblast ja Lääne-Nigulast. Külalistena oli lauljaid Vigala kogudusest, sest kutsutud olid ka need kogudused, kes kuulusid sada aastat tagasi Lääne

praostkonda. Veidi kurvaks tegi, et mitte igast kogudusest ei tulnud osalejaid sellest rõõmupeost osa saama.

Kõigist lauljaist sai avajumalateenistusel üks suur ühendkoor, nii et suurel rõdul oli lauljaid üle 80. Kavas oli neli ühendkoori laulu ja need kõlasid vägevalt. Oli meeliülendav ja võimas, kui koos orelisaatega kõlas Beethoveni tuntud laul „Kõik taevad laulvad”. See laul on jäänud elama rahva südamesse ja kuulub kindlalt kirikukoorige repertuaari. See on kõlanud ka üldlaulupidudel, aga vene ajal ei tohtinud seda eesti keeles laulda. Kirikus ei saanud aga keegi keelata eestikeelset versiooni.

Kõlas ka kaks eesti vaimuliku rahvalaulu töötlust, autor Kadri Hunt. Esimene laul „Au kiitus” kõlas Nõva organisti Danguole Tambergi kandleansambli saatel. Teine laul oli „Mu mano tulge latse”. Ettekandele tuli ka üks laul 19. sajandi lõpust – „Ära mine minust mööda”.

Kui väikesed koorid kokku saavad, siis on laulul väge ja võimsust. Nii oli selgi korral – laulud kõlasid hästi ja kiriku akustika andis laulule veelgi vägevust juurde. See on meie

palve ja kiitus Jumalale ja selles on eriline energia. Laul on kahekordne palve.

Ühendkoori juhatasid alalakirjutanu, Nõva koguduse organist Danguole Tamberg, Kullamaa koorijuht Ivi Küla ja Kullamaa koguduse kauaegne kirikumuusik Tooni Leedjärv. Koraalid olid valitud selle aja kuldvarast, laulsime neid siis tunduvalt aeglases tempos. Ka liturgiat ei tohtinud kiiresti laulda. Kogu elu oli siis rahulikum ja kõik käis ka kirikus aeglasemalt.

Orelipooltunniga tähistati orelit sünnipäeva. Esinesid alalakirjutanu ja Ronja Soopan, orelilõpetas Georg Otsa muusikakoolist. Päeva lõpetas vabaõhukontsert, kus laulsid ja mängisid koguduste koorid, solistid ja pillimehed. Meeleolukaid vaheteks luges valla kultuurijuht Varje Paaliste. Oma tervituse tõi vallavanem Mikk Lõhmus. Tänuõnu ütles praost Leevi Reinaru, kes andis üle tänukirjad.

Kontserdi lõpetasime ühise palvelauluga „Hoia, Jumal, Eestit”.

Lia Salumäe

praostkonna muusikatöö sekretär

Lembit Tammsalu

korraldustoimkonna liige

Kiriklikud talitused toovad inimesele Jumala õnnistuse

Kirik tuleb inimese juurde kiriklike talituste kaudu. Luterlikus kirikus on kaks sakramenti: ristimine ja armulaud. Sakrament on Kristuse seatud püha toiming, milles Jumal annab oma Sõna ja sellega ühendatud märkidega meile armu, mille Kristus on ära teeninud. Sõna „sakrament” tuleb ladina sõnast *sacramentum*, mis tähendab püha toimingut, vannet.

Ristimine

Esimene sakrament on ristimine, milles liidetakse inimene kiriku ehk kogudusega. Ristimises saab ristitu Jumala lapseks ja Jumal kannab tema eest hoolt. Luterlik kirik ristib nii lapsi kui ka täiskasvanuid. Lapse ristimisel peab vähemalt üks tema vanem olema luterliku kiriku liige ja lapsel peab olema vähemalt üks ristivanem, kes ühes vanematega kannaks hoolt lapse usulise kasvatamise eest. Kui ristitu on jõudnud leeriikka (15 eluaastat), saab ta tulla leerikooli, mis lõpeb konfirmatsiooni ehk ristimise teadliku kinnitamisega. Täiskasvanu ristitakse ja konfirmeeritakse pärast leerikooli läbimist.

Ristimine käib enamasti kirikus, aga ristida võib ka kodus vm sobivas kohas. Ristimise aeg ja koht lepitakse kokku vaimulikuga.

Ristimine kehtib ka siis, kui inimene ise oma ristimist ei mäleta. Kui inimene ei tea, kas ta on ristitud ja seda ei saa ka kontrollida, võidakse läbi teha nn tingristimine.

Armulaud

Armulaual saab inimene leiba ja veini, mis on Kristuse ihu ja veri. Armulauas saab inimene oma patud andeks. Armulaud annab inimesele elu ja toetab kristlast tema eluteel. Enamikus kirikuis on armulaud igal pühapäeval

Merili ja Reimo Reimeri laulatus 20. augustil 2016 Ridala kirikus.

ERAKOGU

ning sinna on teretulnud iga ristitud ja konfirmeeritud kirikuliige.

Tähtis on, et inimene teaks, millega on armulaual tegemist. Ristitud laps võib tulla armulauale koos vanemate või ristivanematega, kui talle on selgitatud armulaua tähendust. Armulauale võib minna kiriku ristitud ja konfirmeeritud liige igas luterlikus kirikus Eestis ja välismaal. Armulaud ei maksa midagi.

Konfirmatsioon

Leerikoolis saab inimene ülevaate ristiusu põhitõdedest. Leeriõpetuse järel õppiija leeritatakse ehk konfirmeeritakse. Sellest alates on ta kiriku täieõiguslik liige. Leeritalitusel inimest õnnistatakse ja tema eest palvetatakse, ta saab edaspidi iseseisvalt tulla armulauale. Konfirmatsioonil kinnitab leerilaps, et tahab elada kristlasena. Ta saab õiguse osaleda koguduse juhtorganite töös.

Laulatus

Laulustalitusel palutakse abielule Jumala õnnistust ja tuge. Laulatuse eeltingimus on, et nii mees kui ka naine on ristitud ja konfirmeeritud. Kõik muud tingimused lähtuvad Eesti Vabariigi abieluseadusest. Laulatusele eelneb vaimuliku kohtumine noorpaariga. Vaimulikul on võimalus laulatusest keelduda, kui ta näeb, et laulatuse soovijad ei ole selleks valmis.

Abielu aastapäevad on tänapäeval koos oldud aja eest. Hõbe-, kuld- jm pulmi on paslik pühitseda nii laulatatud kui ka laulatamata abielude puhul. Viimasel juhul õnnistatakse tänapäeval abielu, aga eeldusel, et abielupaar on ristitud ja konfirmeeritud.

Kodu õnnistamine

Uude koju kolides või pärast suuremat ümberehitust on kohane teha kodu õnnistamise talitus. Sellega palutakse rahu ja head läbisaamist ini-

meste vahel, kes seal elavad.

Kodu õnnistamiseks tuleb ühendust võtta oma kodukooha koguduse õpetajaga ja leppida kokku sobilik aeg. Kohal võiksid olla vähemalt kõik need, kes selles kodus elavad. Võib kutsuda ka lähedasi ja naabreid.

Piht

Piht on talitus, milles võib inimene Jumalale tunnistada üles oma patud ja eksimused ning saada need andeks. Pihi vastuvõtja ei tohi kellelegi rääkida talitusel talle usaldatust.

Ristimata ja konfirmeerimata inimeselt võib vaimulik võtta pihi vastu hingehoidlikel põhjustel.

Haigete ja surijate võidmine

Haigete ja surijate võidmine on hingehoidlik talitus, millega palutakse inimese tervise ja paranemise pärast, ent vajadusel valmistatakse teda ette ka rahulikuks lahkumiseks ajalikust elust.

Palvetamine haige eest teeb alati head. Mitte iga kord ei ilmne see füüsilise tervenemisenähtis. Ka haige seersmine rahunemine ja selginemine, lähedaste hingerahu ja lootus on selletaoliste palvete vastus. Palve on haiguse puhul antud eesõigus kohtuda Jumalaga ka raskuste keskel.

Matus

Kristlikul matusel on kesksel kohal surma ja kaduvuse tunnistamine ning palve lahkunu ja leinajate eest. Suur tähendus on hingehoiul: lohutusel, evangeeliumi kuulutamisel, lootuse ja ülestõusmisususe tugevdamisel ning üleskutsel oma elu targalt kasutada. Matus on palvus ja talitus, millega kristlik kirik oma liikmeid viimsele teele saadab.

Matusetalitust toimetab iga koguduse õpetaja.

Küllike Valk

EELK kodulehe põhjal

Haapsalu Püha Johannese kogudus

Kooli 6, pk 51, 90501 Haapsalu. Tel 473 7166, 473 7167, 528 0635, haapsalu@eelk.ee <http://haapsalu.eelk.ee>

Koguduse õpetaja piiskop Tiit Salumäe; abilisid EELK vikaarõpetaja Kristel Engman, jutlustaja Kalle Jätsa ja Teno Ilves. Juhatuse esimees Madis Kütt
IBAN EE811010602003965006 (SEB); EE44220001120274032 (Swedbank)

Kantselei avatud E, K, R kl 9–15

Jumalateenistus pühapäeviti kell 11 toomkirikus (vastavalt teadetele Jaani kirikus), reedeti kl 9 hommikupalvus Jaani kirikus

Mullu jõulude eel: (vasakult) Maria Strauss, Mari Kuli, Kristi Ainjärv ja Kristel Engman valmistavad sõpruskogudustele saatmiseks jõulukaarte.
KOGUDUSE FOTOKOGU

Haapsalu peab sõbrasuhteid nelja riigi kümne kogudusega

Haapsalu kogudus on viimase paarikümne aasta jooksul loonud, hoidnud ja arendanud kontakte kogudustega Soomes, Rootsis, Saksamaal ja nüüd ka Inglismaal, ühtekokku 10 kogudusega. Mõni kontakt on väga tihe, mõni on tagasihoidlikum ja ootab oma hetke taastärkamiseks.

Aja jooksul on toimunud muutusi nii sõprussuhete olemuses kui ka kontaktihoidjais. Paljud, kes olid suhete loomise juures, on jäänud pensionile. Nende asemele on asunud uued töötajad.

Meil on õnnestunud neid kontakte hoida tänu sellele, et koguduste vaimulike omavahelise suhtluse kõrval on kontaktihoidjaks olnud ka koguduste töötajad ja liikmed.

Kui korraldasime 2013. aastal Haapsalus sõpruskoguduste päeva – külalisi oli meil siis ligi sada –, tulime mõttele nimetada igale külla saabuvale delegatsioonile meie oma kontaktisik, kelle poole sai praktiliste küsimustega pöörduda. See suhtlusvorm toimus ja sellest innustatuna moodustasime sama aasta septembris koguduse välissuhete töörühma. Nimetasime igale sõpruskogudusele oma kontaktisiku.

Ka mitu sõpruskogudust on määranud oma koguduses

» Haapsalu sõpruskoguduste päeval tulime mõttele nimetada igale külla saabuvale delegatsioonile meie oma kontaktisik.

töötajaks, kes on meie kogudusega suhtlemisel kontaktisik. Sellise võrgustiku abiga on kahel viimasel aastal suhtlemine enamiku kogudustega jälle märgatavalt elavnenud. Oleme koguduse esindustega käinud külas sõpradel ja saanud Haapsalus sõpru vastu võtta. Tänavu on koguduse välissuhtlus olnud aktiivne ja sõpruskoguduste tegevust on regulaarselt kajastanud koguduse häälekandja Johannese Sõnumid.

Tulevaks aastaks on plaanid tehtud, mõndagi on juba ka 2018. aastasse kavandatud. Kui soovid selles põnevas tegevuses osaleda, siis anna endast julgesti märku!

Kristi Ainjärv

juhatuse aseesimees,
välissuhete toimkonna
koordinaator

Haapsalu koguduses on taas praktikandid

Usuteaduse instituudi üliõpilased Kristo Hüdsi ja Joel Reinaru teevad oma kogudusepraktika piiskop Tiit Salumäe juhendusel Haapsalu koguduses.

Kristo Hüdsi ja Joel Reinaru on Lääne-Nigula koguduse liikmed. Mõlemad on tublid koguduse vabatahtlikud töötajad noortetöö valdkonnas. Kristo tegevus on seotud rohkem noortega (noorteõhtu Checkpoint, noortejumalateenistused, peremissad), kuid aeg-ajalt on ta asendanud ka oma koguduse õpetajat, pidades sõnajumalateenistusi. Joel töötab EELK Misjonikeskuses Plussmeedia juhina ja korraldab noorteuhtide koolitamist. **Tiit Salumäe**

Maria Strauss valiti EELK 2015. aasta lastetöö tegijaks

Maria Strauss. ERAKOGU

Leeripühal anti Maria Straussile üle EELK auhinnari ja aasta lastetöö tegija tunnustus.

Haapsalus 1991. aastal leeris käinud tähistasid jaanipäeval oma hõbeleeripäeva.

ARVO TARMULA

Eriline hõbeleer ühendas kõik 1991. aasta leerirühmad

1991. aastal mõni nädal enne jõulupühi ehk 25 aastat tagasi oli meil, Andresel ja Annelil, aasta varem taaspühitsetud Haapsalu toomkirikus tähtis sündmus. Õpetaja Tiit Salumäe kõigepealt ristas Andrese, seejärel leeritas ja laulatas meid ning saime lõpuks, 29aastaselt osa elu esimesest armulauast.

Ainsad tunnistajad sel pimedal öhtul toomkiriku tulede valgusel olid õpetaja kõrval organist Lia Salumäe ja fotograaf Arvo Tarmula. Me ei olnud käinud leerikoolis, vaid kodus ise tudeerinud leerioepikuid ja Piiblit, õppinud pähe Meie Isa palve ja usutunnistuse. Väikese ärevusega olime käinud õpetaja juures kodus leerikatsumisel. Õpetaja rääkis meiega tõsiselt, aga usaldas ega kontrollinud, kas me ikka

seda kõige tähtsamat palvet ja usutunnistust peast oskame.

Kokku on see ilus ja väga isiklik mälestus, kuid natuke kahju oli ka, et meil polnud leerioodesid ega -vendi. Olin leppinud mõttega, et ilmselt ei saa meil olema ka kuldleeripüha, nagu oli olnud Tartus Peetri kirikus mu vanaemal ja nüüdseks ka emal ja tädil.

Siis aga tuli üllatus: 25 aastat hiljem saime oma kogudusest hõbeleerikutse! Meid oli arvatud samal, 1991. aastal leeritatud 135 noore ja ka mitte nii noore leeritatu hulka. 1991 oli meie koguduses erakordselt leerilasterikas. 1980. aastate lõpus oli kõikjal Eestis alanud taasärkamise kõrval ka usuline taasärkamine. Haapsalus oli nende erakordsete sündmuste kroon Haapsalu toomkiriku taasta-

mine pühakojana 1990. aasta lõpus. Kui kirikut taastama asudes taheti see taasavada kontserdisaalina, siis taasärkamisaeg aitas saada uuesti pühakojaks. Haapsalust sai jälle toomkirikuga linn.

Pole siis ime, et 1991. aastal leeritasid Haapsalus juba aastaid kogudust teeninud õpetaja Tiit Salumäe ja õpetajateed alles alustav Peeter Paenurm kolm korda kümneid, kokku aga üle 130 leerilapse. Näiteks viis aastat varem, 1986, käis leeris vaid viis ja viis aastat hiljem, 1996. aastal 25 leerilast.

Nüüd 25 aastat hiljem jaanipäeva paiku tuli neist 1991. aasta leeritatuist taas kokku ligi poolsada. See oli kui üks suur leerioode ja -vendade pere. Meile Andresega oli see hõbeleeripüha ka isiklik rõõm, et võime oma leerioodeks ja

-vendadeks pidada häid ammu-seid sõpru Helit Lääne Elust, Jaanust ja Erkit toonasest noorte muinsuskaitseklubist Noorläänlane, õpetaja Salumäe kaksikuid tütreid Mariat ja Mirjamit ning praegust diplomaati ja Lääne praostkonna vikaarõpetajat Kristelit, kelle tegevust pärjati äsja koguduse tähtsaima autasu, Püha Johannese ristiga. Kui vaid mõnesid nimetada.

Hõbeleeriteenistusel laulis 25 aasta taguste leerilaste koor, teenistusel olid ka muul moel abiks needsamad taasärkamisaja leerilapsed. Lõpuks oli leerioode ja -vendadel sõbralik osadus Jaani kirikus koos oma leerioõpetajatega.

Anneli Ammas

koguduse nõukogu auliige,
koguduse teeneteristi kavalier

Koguduse teeneteristi pälvis Kristel Engman

Haapsalu Püha Johannese koguduse nõukogu otsustas 23. oktoobril anda koguduse teenetemärgi vikaarõpetajale, Haapsalu elu edendajale ja rahvusvaheliste suhete arendajale Kristel Engmanile.

Haapsalu koguduse liige Kristel Engman ordineeriti preestriks 2004. Ta on teeninud peamiselt Haapsalu

Kristel Engman.

kogudust, aga vajadusel ka praostkonna teisi kogudusi.

Kristel on Haapsalu koguduse infolehe Johannese Sõnumid algatajaid ja osalenud selle väljaandmisel 2008. aastast.

Kristel Engman on abielus Alari Engmaniga, nende peres kasvavad pojad Uku Emil ja Ekke Oskar.

Kristel Engman töötab välisministeeriumi poliitikaosakonnas. Tal on Tartu ülikoolis pooleli doktoriväitekirj Eesti ja Soome luterliku kiriku külma sõja aegsete suhete teemal.

Teenetemärk antakse üle evangelist Johannese päeval 27. detsembril Haapsalu toomkirikus.

Tiit Salumäe

KOGUDUSE FOTOKOGU

Kristi Ainjärv tutvustab Piiblist inspireeritud toiduretseptide.

„Piibel köögis” teeb ihule ja hingele pai

Vähemalt kord kuus laupäeviti on Jaanimaja köök täis rõõmsat saginat – käib järjekordne ringi „Piibel köögis” toimetamine.

Põnevusega uurivad kokkutulnud uut retsepti ja uudistavad ootusrikkalt toiduaineid, mis on vahel päris võõrad või üsna vähetuntud. Tuntakse huvi, milline kirjakoht on sel korral piiblitöö aluseks.

Piiblist inspireeritud toidu valmistamise juurde käib mõnus köögivestlus ja naljavisamine. Vahel tuleb keetmisel-küpsetamisel ette ka väikesi viperusi, mis leiavad alati bravuurika lahenduse. Kuni toit potis või ahjus valmib, võtame istet raamatukogus või Jaani saalis ja uurime-arutame retsepti juurde kuuluvat kirjakohta.

Kui mainida vaid mõned teemat, siis oleme rääkinud Iisraeli rahva kõrberännakust ja valmistanud taevamannat. Jaakobi ja Eesavi loost rääkides valmistasime sinna juurde kuuluvat läätserooga. 5000 mehe söötmisest rääkides küpsetasime odraleiba ja tegime suitsukala.

Arvan, et vaid vähesed meie hulgast võtavad endale koduste toimetuste ja igapäevaelu kõrvalt aega Piiblit

Mis on „Piibel köögis”?

- See on kokkusaamine, kus valmistatakse piibliainelisi toite, uuritakse Piiblit ja nauditakse koos valmistatud toitu.
- Toimub kord kuus laupäeviti kl 16 ja kestab u 2 tundi. Kuupäev antakse teada koguduse kodulehel ja infokirjas „Johannese Sõnumid”.
- Kogunetakse Jaanimaja Jaani kiriku kõrval.
- Oodatud on igas vanuses vaimu- ja ihutoiduhuvilised, nii naised kui ka mehed.
- Üritus on tasuta, aga ootame igalt osalejalt 2 eurot toiduainete ostmiseks.
- Osalemiseks võta ühendust Maria Straussiga (tel 5358 3276, e-post mariastraus@gmx.de).

lugeda. Üksi lugedes tundub nii mõnigi koht keeruline ja arusaamatu, selgituste leidmiseks puudub aga oskus ja kannatus. Kui uskumatult põnev on aga kuulata, kui asjatundja selle teksti lahti mõtestab! Tore on mõelda sinna juurde omi mõtteid ja seostada teksti oma eluga. Igaüks saab kaasa rääkida täpselt nii palju, kui soovib.

Viimane, kuid mitte vähem tähtis on ühine söömaeg, kus laseme äsjavalmitud toidul hea maitsta.

Maria Strauss
koguduse liige

Haapsalu kroonika

- **10.–17. jaan** alliansspalvenädal Haapsalu pühakodades.
- **13. veebr** lastetöötajate koolituspäev „Lastetööst kirikus ja kogukonnas”. Osalevad sõpruskoguduste esindajad.
- **24. veebr** Eesti Vabariigi 98. aastapäeva kontsert-jumalateenistus. Laulavad Ulrika Graubergi koorid. Mälestushetk vabadussamba juures. Kõne peab piiskop Tiit Salumäe.
- **13. märtsil** mõttetalgud juubeliaastate (reformatsioon 500, Eesti Evangeelne Luterlik Kirik 100 ja Eesti Vabariik 100) tähistamisest.
- **25. märtsil** küüditamise 67. aastapäeva mälestuspalvus Maarja kabelis. Solist Kristinia Teller.
- **26. märtsil** ristikäik Jaani kirikust toomkirikusse, paasaöö missa ja ristimine toomkirikus. Laulab toomkoor.
- **30. märtsil** Haaga, Loviisa ja Haapsalu koguduse ühiskohtumine Helsingis.
- **31. märtsil** Lääne ja Saarte praostkonna konverentsi jumalateenistus armulauaga.
- **15.–17. apr** Haapsalu koguduse delegatsioon Österhaninges.
- **23. apr** talgud. Kantseleimaja II korruse toa ettevalmistamine noortetöös.
- **6. mail** Söderforsi segakoori ja Haapsalu segakoori kohtumine ja kontsert toomkirikus.
- **8. mail** emadepäeva pere-teenistus ja lastekiriku hooaja lõpetamine.
- **28. mail** Läänemaa laulupidu Lihulas. Osalevad koguduse sega- ja toomkoor.
- **4. juunil** praostkonna päev Lääne-Nigulas, osalevad koguduse koorid.
- **4. juunil** lipupäeva tähistamine Haapsalus. Kõne peab vikaarõpetaja Kristel Engman.
- **11.–12. juunil** sõpruskoguduse Haaga visiit Haapsallu. Vastuvõtt pastoraadis ja õhtusöök õpetaja Kristel Engmani kodus.
- **26. juunil** hõbeleeripüha toomkirikus, jutlustab kaitseväe kaplan Peeter Paenurm. Laulab leerilaste koor. Ühine koosviibimine Jaani kirikus.
- **2. juulil** eestirootslaste laulupeo avapalvus toomkirikus ja pidu piiskopilinnuses. Küläs Korsnäsi sõpruskogudus.
- **6.–10. juulil** XXIII Haapsalu vanamuusikafestival.
- **20. aug** Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise 25. aastapäevale pühendatud lipurongkäik ja pidulik kontsertjumalateenistus. Laulab Do-Re-Mi lastekoor, solist Antti Kammiste. Kõnelevad Lääne maavanem Neeme Suur, abipraost Lembit Tammsalu ja vikaarõpetaja Kristel Engman. Organist Lia Salumäe.
- **22. aug** koguduse ekskursioon Tallinna (riigikogu, toomkirik, konsistoorium, presidendiloss, metsakalmistu).
- **18. sept** alustab tegevust noorterühm.
- **16.–18. sept** koguduse delegatsioon Korsnäs.
- **24.–25. sept** lastekiriku muuseumiõõ Iloni Imedemaal ja lastekiriku tegevusaasta algus.
- **12.–13. nov** Loviisa noorterühma külastus, jutlustab Loviisa koguduse õpetaja Seppo Apajalahti.
- **27. dets** Johannesepäeva kontsertaktus. Koguduse teeneteristi üleandmine õpetajale Kristel Engmanile.
- **8. jaan 2017 kl 11** koguduse täiskogu avamine missal Jaani kirikus. Algab nõukogu valimine. Nädala sees saab valida koguduse kantseleis.
- **15. jaan** valimistulemuste teatavakstegemine Jaani kirikus.

Haaga, Loviisa ja Haapsalu koguduse ühiskohtumine Helsingis.
KOGUDUSE FOTOKOGU

Koguduse liige riigikogulane Andres Ammas tutvustab riigikogu istungisaali.

ARVO TARMULA

Haapsalu koguduse ekskursioon Tallinna

Esmaspäeval, 22. augustil sõitis bussitais Haapsalu koguduse rahvast Tallinna, et külastada riigikogu ja vabariigi presidendi kantseleid, EELK piiskoplikku peakirikut ja kirikuvalitsuse maja.

Parlamendihoones ootas meid riigikogu ja meie koguduse liige Andres Ammas, kes pakkus Vabaerakonna ruumes hommikukohvi. Kes kohvist ei hoolinud, käisid

45,6 m kõrguses Pika Hermannitornis. Ammase reipal juhtimisel tutvusime riigikogu hoonega, saime külastada ka istungisaali.

Eesti luterlaste peakirikus, Tallinna piiskoplikus toomkirikus võttis meid vastu toomkoguduse õpetaja Arho Tuhkru. Nauditava jutuvestmisoskusega õpetaja viis meid värvikale rännakule läbi kiriku ja Eesti 700aastase

ajaloo, mille tunnistajaks on kirikuseinu katvad vappepitafid, arvukad hauatähised põranda all ja põranda peal, altar, kabelid ja rikkalikud kunstiväärtused.

Kirikuplatsil toomkiriku vastas asub EELK valitsuse ehk konsistooriumi hoone, mida tutvustas piiskop Tiit Salumäe. Kõige tähelepanuväärsem on maja iidse mantelkorstna all olev kabel dolomii-

dist altari ja seinamaalidega.

Presidendi residentsis viis meid ringkäigule kantselei nõunik Vaike Siirus. Rikkalikult kaunistatud fuajee, maalisaal, presidendi töökabinet ehk suur kabinet ja riiginõukogu saal said kõik üle vaadatud. Kohtasime ka president Toomas Hendrik Ilvest, eriti eile olid sellest lapsed.

Ülla Paras
ekskursioonijuht

Lastetöö kirikus ja kogukonnas

13. veebruaril pidas Haapsalu ligi paarkümmend lastetöötajat lähedalt ja kaugelt, kirikust ja kogukonnast seminari „Lastetööst kirikus ja kogukonnas“.

Kaugemad külalised olid Soome sõpruskogudustest: pastor Guy Kronqvist Korsnäsist ja lastetöötajaja Maija Uitti Loviisast. Eve Trei, meie koguduses Loviisa sõprusuhete kontaktisik, oli soome keele tõlk. Oikumeenilise mõõtme lisas seitsmenda päeva adventistide Haapsalu koguduse osavõtt.

Triin Salmu EELK laste- ja noorsootöö ühendusest tõdes, et võimalusi on palju,

Lastetöö

- Lastekiriku tunnid on kahes vanuserühmas. Koolieelikutege tegelevad Sirje Jätsa ja Imbi-Kersti Listra. 7–10aastaste rühma juhendavad Maria Strauss ja Lydia Kalda. Tunnid on kaks korda kuus (kuu 1. ja 3. pühapäeval). Lastekiriku tegevuse koordinaator on Sirje Jätsa, sirjejatsa@hotmail.ee, 523 7015.
- Mudilaste laulu- ja mänguring Jaanimardikad koguneb teisipäeviti kl 16.30 Jaanimajas. Tund kestab 45 minutit ja selle sisse mahub mängimist, laulmist, söömist. Aega on ka juttu rääkida ja mõtteid vahetada. Täpsem teave: organist Lia Salumäe, liasalumae@hotmail.ee, 5303 9835.
- Noorterühm (11–16 a) koguneb kuu 1. ja 3. pühapäeva õhtul kl 18 noortetoas, mis asub koguduse kantseleis Kooli t 6. Tehakse koos kunsti, muusikat ja draamat. Kümne käsu abil käsitletakse mitmesuguseid elulisi teemasid. Tegevust koordineerivad Mari Kuli ja Jaanus Kõuts. Info: Jaanus Kõuts, tel 5698 8898.

15 protsenti elanikkonnast kuulub pühapäevakoolilaste vanuserühma (kuni 14 a) ja see vanuserühm lähitulevikus suureneb.

Ridala ja Martna koguduse õpetaja Küllike Valk toonitas kristlikust laste- ja peretööst kõneldes, et väga tähtis on näidata, et pered on

oodatud. Selle märgiks rajati Ridala kogudusemaja ette laste mänguväljak. Küllike Valk pidas tähtsaks, et minnakse kirikust välja ja ollakse avatud. Näiteks on Martnas piiblitunnid raamatukogus, mis on inimestele tuttavam koht.

Kaitseliidu Lääne maleva teavituspealik Heiki Magnus pidas tähtsaks laste isamaalist kasvatust ja nende kaasamist nii riiklikel kui ka kiriklikel üritustel. Arutelud kinnitasid, et kristliku lastetööga seotud raskused on Eestis ja Soomes üsna sarnased, iseäranis väiksemasis kohtades. **Kristel Engman**

Hanila Pauluse kogudus

Tööstuse 10–1, 90101 Virtsu, Hanila vald, Läänemaa, tel 553 0045 (hooldajaõpetaja), hanila@eelk.ee

Koguduse hooldajaõpetaja Lembit Tammsalu, juhatuse esimees Andrus Eilaste

IBAN EE352200001120081940 (Swedbank)

Jumalateenistus kuu 1. ja 3. pühapäeval kl 15.30

Hanila kiriku põranda alt leitud mündid

- Trapetsikujuline pronksripats (ill 9), pronksist sõlenõel, mõned pronksnaastud, oranži klaashelme katke (ill 10) ja mõni maalitud vitraažakna klaasi katke.
- 17.–18. sajandit esindavad mõned Rootsi ja Vene vaskrahad, Liivi ja Rootsi-Poola sõdade aega jäävad mõned Rootsi ja Poola hõbekillingid. Keskaja 20 hõbemündist 14 on vermitud Vana-Liivi-maal: Liivi ordu (ill 2–4) ja Tartu piiskopkond (ill 5, 6, 8) on mõlemad esindatud 7 mündiga.
- 14. sajandist pärineb vaid üks Mecklenburgi penn (ill 7). Vanimad on viis Ojamaal löödud penni (ill 1), mis arvatavasti pärinevad 13. sajandist. Nende valmistamise ajajärgu lõpp vastab umbkaudu Hanila kivist kiriku ehitusajale (u 1250–1270), kuid mündid võivad olla pinnasesse sattunud juba selle puidust eellase ajal.

Hanila kiriku põranda alt tuli välja ehteid ja vanu münte

2012. aasta lõpus oli Hanila kiriku pikihoones vaja enne uue põranda paigaldamist paigutada ümber paar vana hauaplaati ja arheoloogiliselt läbi uurida kogu ehitustöö ajal eemaldatav pinnas.

Hanila kirik paistab Läänemaal silma suure hulga trapetsikujuliste hauaplaatidega, mis kuuluvad Eesti hauaplaatide varaseimasse tüüpi. Nende dateeringu kohta on siiani mitmesuguseid arvamusi: osa uurijaid seostab neid meie varaseima kristliku ajajärguga, 13.–14. sajandiga, kuid on avaldatud ka seisukohti, et osa plaate võib pärineda muistse vabadusvõitluse eelsest ajast. Seetõttu on eriti

vaja uurida nende vähestes plaatide asukohti, mille puhul on säilinud lootus, et need paiknevad esialgse matuse peal.

Pikihoone keskosas paiknenud kahe sarve kujutisega plaadi puhul selgus kahjuks, et see nii ei ole: plaadi alt pinnasest leiti 17. sajandi münt.

Lääneportaalist idas selgus põrandas oleva suure neljakandilise (u 140 × 234 cm) ilma kirjade ja kujutisteta paeplaadi serva lahtikaevamisel, et sellel on meisterlikult töödeldud nõgus profiil, mis ei ole iseloomulik hauaplaadile.

Profileeritud serv, sile pealispind ja plaadi suurus

osutavad, et tegemist on pigem altariplaadi ehk messiasaga. Sellel ei ole tüüpilisi sisseuuristatud pühitsusriiste, kuid need võisid paikneda nurkades, mis on kõik ära murdunud.

Et peaaltari plaat on omal kohal säilinud, siis on ilmselt tegemist mõne katolikuaegse kõrvalaltari plaadiga. Nende olemasolu Hanilas tõendab 1641. aasta visitiisiooniprotokoll, milles nõuti nende lammutamist. Pikihoone idaseina äärest – kõrvalaltarite tüüpilisest asukohast – nende jäänuseid leida ei õnnestunud.

Hanila kirikus koguti pinnase eemaldamisel kokku 55

leidu, neist 43 on ajaloolised mündid.

Mündid paiknesid kiriku põranda all üksikult.

Osa münte olid alguses ilmselt matusepanused, mis on hilisema kaevamisega sattunud kõrgemale. Osa münte on keegi kaotanud, kuid kolmas osa on ilmselt põrandapragudesse ohverdatud.

Leide säilitab SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid.

Lähemalt loe: Kadakas, V.; Toos, G. & Kilumets, J. Arheoloogilised uuringud Hanila kirikus ja Karuse kirikuaias. – Vana-Läänemaa ajaloo radadel, II. Lihula, 2014, lk 41–55.

Villu Kadakas
arheoloog

Karuse Margareeta kogudus

90130 Kinksi küla, Hanila vald, Läänemaa, tel 502 1305 (diakon), 5691 5347 (hooldajaõpetaja), karuse@eelk.ee
Koguduse hooldajaõpetaja Kaido Saak, diakon Meelis Malk, juhatus esimees Helle Lilleoja
IBAN EE231010602006745003 (SEB)
Jumalateenistus kuu 1. ja 3. pühapäeval kl 14

Karuse koguduses valitseb koosmeel Looja ja looduse vahel

Mullu kirjutasin aastakokkuvõttes nii: „Loodame, et järgmine aasta saab olema teguderohke ja me saame rõõmustada koos suure Loojaga meie koguduse tegemiste üle.”

Aasta 2015 oli koguduses nagu vaikus enne tormi, kuid meie palvele vastati ja 2016. aastal juhtus nii mõndagi.

Seosed meie „looduskiriku”, pööripäevalvuste ja kristliku kiriku tõekuulutamise vahel on koguduse juurde toonud inimesi ristimise kaudu, aga ka lihtsalt uudistama ja aitama andidega, mis kellelegi antud. Olgu see siis kiriku hubasemaks muutmine või miski muu.

2016. aastast saab Karuse koguduse ajaraamatusse kirja panna kolm suurt ja hulga pisemaid sündmusi. Kolm suurt on suvise pööripäeva ja karusepäeva tähistamine kontsertpalvustega ning Karuse kiriku n-ö tarbekoja valmimine.

Palju aastaid ei ole kiriku juures kohta, kus inimesed saavad oma „pakilistele muredele” lahendust ja kus kogudus saab hoida tarvilikke töövahendeid. Sellise majakese püstitamise tarvis kirjutas kogudus kevadel kohaliku omaalgatuse programmi (KOP) projekti ja saime seal ka raha. Alustasime majakese püstitamist vaid mõni päev enne karusepäeva tähistamist 13. juulil, aga kiriku suuropäevaks sai see kogukonna toel igatahes valmis.

Lõppviimistlus võttis siiski veel mõne nädala. 3. augustil tulid Swedbanki audiitorid meile oma heategevuspäeva tegema ja värvisid meie majakese üle. Karuse kirik sai kauaoodatud hoone. See lubab jätkata kabeli talveki-

KOGUDUSE FOTOKOGU

3. augustil värvisid Swedbanki audiitorid meie tarbekoja heategevuse korras üle.

rikuks renoveerimise projektiga, sest saame nüüd kabeli asemel hoida tööriistu vastses majakeses. Olge tänatud kõik nii kodukülas Kinksis kui ka kaugemal, kes olid hingega tarbekoja valmimise juures! Muidugi täname ka rahastajat, kodanikuühiskonna sihtkapitali (KÜSK).

Kirikus oli suvel kaks kontsertpalvust. Esimene neist oli pööriöö 21. juunil, teine karusepäeva avapalvus 13. juulil.

Kuigi kuulajaid oli vähevoitu, oli ansambli Jäääär kitarristi Tõnu (Tõun) Timmi karusepäevakontsert imetlusväärne. Nii imelisi kitarriviise inimese ja Jumala teenimiseks ei ole selles kirikus veel kostnud. Need viisid panid mõtlema elu kaduvuse ja kogu maailma olemise peale. Imeline on oskus anda muusikaga edasi tundeid, mida on veel praegugi raske sõnadesse panna.

Sedasama saab öelda ka pööriöökontserdi kohta, mis oli hilisele kellajaale vaatamata väga rahvarohke nii esinijate kui ka kuulajate poolest.

On üllatav, et öistel palvustel ja kontsertidel on inimestele eriline mõju. Inimesed otsivad kirikust meelerahu. Öisel ajal on segajaid vähem, Sõna ja laulude kaudu saab vaadata oma hinge sügavaimatesse soppidesse. Kontsert ja palvus olid imelised veel selle poolest, et kontsert tõi kirikusse inimesed, kes hindavad ühtviisi nii loodust kui ka Loojat, eelistamata üht teisele.

Kontserdi-kingituse tegi kogudusele üks loodussõprade seltskond, kes on viimastel aastatel käinud just pööripäevadel siin kandis, et ammutada jõudu loodusest ja jumalasõnast. Nüüd tahtsid nad kohalikule kogukonnale midagi tagasi anda. Kaasasid lauljaist ja muusikuist sõbrad ning korraldasid kontserdi Jumala ja inimeste auks, kes Tema loomingut hindavad. Esinesid Lembit Tolga ja Merilin Taul (klassikaline muusika), Karl Madis (kitarr) ja Loit Lepalaan (trompet). Neid saatsid kohalik organist Merje Vahula, Haapsalu muu-

sikakooli direktor Andres Kase (klaver) jt. Kuulajaid oli kirikutäis. Pärast kontserti oli palvus, mis lõppes suve saabumisega kell 1.34 öösel.

Ka muul ajal on kirik olnud avatud kõigile huvilistele, nii teeliste kirikuna kui ka Jumala teenimise kohana. Karuse koguduse tegemiste vastu on külalistena huvi tundnud 70 inimest Soome Citroën 2CV klubist jpt. Nad on leidnud, et Karuse on paik, kus valitseb koosmeel looduse ja Looja vahel.

Tahan kiita kogudust ja kõiki häid inimesi, kes on mõtetes Karuse kiriku ja koguduse tegemiste juures. Aasta-aastalt on kasvanud inimeste hulk, kes tahavad meie kirikut ja kogudust aidata. Selle üle on ühel pisikesel kasvaval maakogudusel väga hea meel. Mis oleks aga Karuse kogudus nendeta, kes käivad pühapäeviti teenistusel ja teenivad seal kaasa. Nemad annavad kogudusele elujõu.

Meelis Malk

Karuse Püha Margareeta koguduse diakon

Kullamaa Püha Johannese kogudus

90701 Kullamaa, Kullamaa vald, Läänemaa, tel 553 0045 (õpetaja), 554 8813 (juhatuse esimees), kullamaa@eelk.ee. <http://eelk.ee/kullamaa>
Koguduse õpetaja Lembit Tammsalu, juhatuse esimees Margus Jehe. Kantselei avatud K kl 11–14
IBAN EE881010602003964007 (SEB)
Jumalateenistus igal pühapäeval kl 11

Kullamaa kiriku segakoori suvemeenutused

Juuli viimasel laupäeval kogunesime Märjamaa lähedale Ülo juurde, et teha väike laululaager ja äratada laulud suveunest üles. Külavahe talu õunaaeda oli üles seatud proovitelk süntesaatoriga, oli päikesevarjuga bassein ja kaminasaali kaetud laud.

Nädala pärast startisime Kullamaalt valla bussiga, selle kulu aitas katta vald. Suur tänu, Kullamaa vallavalitsus! Meid oli teekonnale kogunenud 12 lauljat.

Meil oli ees väike palverännak Rapla-, Järva- ja Virumaa kirikuisse. Reis kestis 12 tundi, tahtsime külastada kümmet kirikut.

Rapla kirik võttis meid varahommikul külalislahkelt vastu. Laulsime Sirje Kaasiku „Tule, Issand Jeesus” ja tegime altari ääres teekonna avapalve. Ülo, kelle kodukirik see on, viis meid Hugo Lepnurme pingi juurde ja jagas kirikupargis oma mälestusi.

Järgmine paik oli suur üllatus, sest Kehtna puukirikust polnud meist keegi varem kuulnud. Oli, mida vaadata! Altaris oli kaunitumesinisel taustal valgete sammaste vahel suur kutsuv Jeesuse kuju – Thorvaldseni kuulsakuju koopia. Laulsime „Tahan alata Sinuga, Jeesus”.

Türile jõudsime armulaua jagamise ajal, saime koos koguduse ja oreliga laulda lõpulaulu. Teenistust pidas Järva praost Teet Hanschmidt.

Paide kirikus oli eriti meeldejääv suur teokarbist ristimisvaagen.

Edasisõitu alustasime täpselt siis, kui Järva-Madise kirik pidi ukse sulgema, kuid üllatuseks ootas meid avatud kirik, nii et laulsime seal „Ära mine minust mööda”.

Ambla kirikuaias puhkab minu kallis kasuvanaisa. Eelmisel korral istutatud

Höbeleer Kullamaa kirikus.

KOGUDUSE FOTOKOGU

Kroonika

- 26. jaanuaril kutsuti taevasesse isakogu koguduse kauane töötajaja ja nõukogu liige Maret Lõhmus.
- 10. veebruaril alustas kevadine leerikursus, kus oli vaid üks osaleja, Riin Roost.
- 24. veebruaril tunnustas vald Kullamaa medaliga juhatuse esimeest Margus Jehet ja Raahe sõpruskoguduse aktiivset töötajat Mari-Kaarina Hiltuneni. Margus Jehe eestvedamisel on vallavalitsuse ja koguduse vahel tihe koostöö. Mari-Kaarina vahendab sõprussidemeid Kullamaa koguduse ja valla ning Raahe koguduse vahel.
- 14.–17. aprillil oli Kullamaal, Lääne-Nigulas ja Märjamaal külas Raahe sõpruskogudus. Vaagisime edasise koostöö võimalusi.
- 15. mail said Tallinna piiskoplikus toomkirikus EELK aukirja Kullamaa vallavanem Jüri Ott, koguduse juhatuse esimees Margus Jehe, nõukogu liige Lembitu Twerdianski ja koorilaulja Ülo Aljas.
- 28. mail tähistasime koguduse aktiivse liikme Urve Põldoja 60. sünnipäeva.
- 4. juunil võtsid koguduse liikmed ja koorilauljad osa praostkonna päevast Lääne-Nigulas. Samal päeval oli Kullamaal kunsti- ja muusikapidu „Helisev Kullamaa”. Hommikul kell 10 oli kiriku tornist väike äratuskontsert Kullamaa muusika seltsi sõprade orkestrilt. Kell 20 oli kirikus orelimeister Carl August Tanton 215. juubelile pühendatud kontsert, musitseerisid Eesti akadeemilise vaskpillikvarteti muusikud.
- 19. juulil andis kirikus kontserdi Tobiase keelpillikvartett.
- 26. juunil sai leeriohnnistuse Riin Roost.
- 5. augustil oli kirikus Tallinna 30. rahvusvahelise orelifestivali kontsert, esines Hans Gebhard.
- 7. augustil oli koguduse koor ringreisil ja palverännul Rapla-, Järva- ja Virumaal.
- 13. augustil tähistati Kullamaa vabadussamba püstitamise 90. aastapäeva. Piiskop Tiit Salumäe õnnistas kalmistuesisele platsile püstitatud kindralmajor Jaan Kruusi mälestuskivi.
- 10. septembril külastas kirikut Christian Wolf abikaasaga. Nad on pärit Saksamaalt Württembergist ja tulid uudistama kirikus asuvat Württembergi printsessi hauda.
- 9. oktoobril olid kirikus höbeleerilapsed. Oma leeritöötust uuendasid Ants ja Kersti Lipu, Tiina Silk, Olavi ja Eve Tolli, Ülle Kollo, Küllike Reimann, Helga Vahi, Anneli ja Hillar Vessart, Margus Jehe, Rita Saviir ja Jüri Saviir ning Maimu Vatsfeldt.
- Oktoobri lõpus saatsid Soome sõbrad meile seal kogutud jalgrattad, kogudus jagas need soovijale.
- Igaviku teele on tänava saadetud 14 inimest, laulatatud 3 paari.
- Koguduse laulukoor koguneb järjepidevalt kooriharjutusteks. Laukna lasteaiamajas tegutseb väike piibliring. Koguduse koduleheküljel eest hoolitseb Helve Lehtmaa.

Aitäh neile, kes on koguduse elus kaasa löönud, aga oodatud on kõik, kes soovivad nõu ja jõuga kaasa lüüa.

Lembit Tammsalu
koguduse õpetaja

hosta nägi rahulolev välja, kuid nagu tavaliselt, jäi ka seekord kirik seest nägemata. Kui varem on ukse olnud trellitatud, siis seekord oli kirikus piletiga kontsert.

Moodsa välimusega Tamsalu Lunastaja kiriku endises töökojas leidsime küll üles, kuid sisse saime näha ainult aknast, sest helistamise peale vastati meile: „Vanaema ja vanaisa pole kodus.”

Järva-Jaani kirikut võib pidada minu vaimuliku ärkamise ajaks. Sain kirikuõpetajale päevi ja öid kestvais vaidlustes kõik oma kahtlused ära rääkida, kuni valgus sisse paistma hakkas. Vähemast poleks paari põlvkonna pikuse eemaloleku ravimiseks aidanud. Kirikus, mida suudetakse kella kuueni lahti hoida, laulsime kaks laulu. Koeru kiriku ukse olid meie kohale jõudes juba ammu kinni, nii et on jälle põhjust sinna kanti minna.

Viimasena saabusime Järva-Petri kiriku juurde, kuid ka seal ei leidnud me elust märki. Infostend oli tühi. Õuel seisis ilus kivist noormees Vabadussõjas võidelnud mälestades, kuid kogu ümbrus oli niisama vaikne kui tema.

Ivi Küla
koori dirigent

Lihula Eliisabeti kogudus

Tallinna mnt 11, 90303 Lihula, Läänemaa, 5691 5347 (õpetaja), lihula@eelk.ee
Koguduse õpetaja Kaido Saak, diakon Meelis Malk, juhatuses esimees Jaak Kasteppõld
IBAN EE032200001120076599 (Swedbank)
Jumalateenistus pühapäeviti kl 11

Lihula kirikus esines tütarlastekoor Reede.

KOGUDUSE FOTOKOGU

Raskused teevad tugevaks, õnnestumised annavad jõudu, Looja annab lootust

Lihula ristiinimeste aasta algas jaanuaris tavapäraselt – ühiste jumalateenistustega kultuurimajas. Seekord oli teenistuste teema risk ja turvalisus. Külalisena käis jutlustamas Mark Nelson metodisti kirikust. Need üheskoos peetud teenistused on näidanud, et eraldavast palju rohkem on seda, mis meie eripalgelisi kogudusi ühendab.

Kevadel algas leerikursus ja rõõm on näha, et uusi noori inimesi liitub kogudusega. Suvel said leerioõnnistuse Riina Treumuth ja Rando Pank. Soovime neile Issanda hoidmist nende eluteel!

Suvi, nagu ikka, tõi kirikusse hulga meeldejäädavate kontsertide. Muusikasuve tipp hetked olid perekond Järvide korraldatud Lihula muusikapäevade kontserdid ja õigeusu vaimuliku

muusika kontsert Orthodox Singersilt. Rõõmu teeb, et ka meie oma valla kollektiivid on kirikus lauluga üles astunud. Maakaitsepäeval esines Lihula naiskoor, sügisel andsid kontserdi muusikakooli puhkpilliosakonna õpilased õpetajate Taavi ja Mati juhatusel.

Tähelepanuväärseim sündmus Lihulas oli maakaitsepäev 23. juunil. Kontsert-jumalateenistusel pühitseti Lääne maleva pidulik riigilipp ja Lihula üksikkompanii lipp. Õnnistasime Lihula üksikkompanii ruumid. Maakaitsepäev tuletas taas meelde, et oma kodumaad on vaja kaitsta, sest Looja ise on selle paiga meie esiisadele elamiseks andnud.

Maises ilmas on kõigil algus ja lõpp. Nõnda on see ka inimese eluteega. Ris-

tiinimestena me teame, et siit minnes ootab meid ees taevane kodu. Sel aastal läksid meie keskest Väino Siling-Siland, Madis Pärn, Virve Pöder, Asta Pirso, Iivi Mänd, Ahti Lukk, Liisa Leht ja Laine Allik. Puhaku nad Issanda rahus!

Täna kõiki neid auväärses eas prouasid, kes on igapäevastel jumalateenistustel kaasa teeninud. Mõistan, et aastad on jätnud oma jälje ja alati ei ole see olnud teile sugugi kerge, aga uskuge, teie panus on olnud väga tähtis. Aitäh teile!

Muinsuskaitseameti abiga valmis tänavu tornikiivri renoveerimise projekt. Uuringute põhjal sai selgeks, et meid ootab ees päris suur töö. Loodame, et ühel päeval saab ka meie kiriku tornitipp sirgeks.

Möödunud aasta kohta võin öelda, et elame veel! Ületada tuli nii mõnigi katsumus, aga see tegi meid tugevamaks. Oli ka hulk toredaid, rõõmsaid hetki, mille eest võime Suurele Loojale tänulikud olla. Ristiinimestena on meil keegi, kellele võime toetuda ja loota igal ajal!

Suur tänu ka kõigile neile, kes on annetusega toetanud koguduse tegevust! Tänu teile on meil kiriku ukseid igal pühapäeval kõigile avatud olnud ja loodetavasti saame jõuluõhtul kiriku taas soojaks kütta. Kes soovib veel oma annetuse teha, siis koguduse pangakonto andmed on siinsamas lehekülje ülalosas kirjas. Õnnistagu Issand kõiki rõõmsaid andjaid!

Kaido Saak
koguduse õpetaja

Lääne-Nigula Püha Nikolause kogudus

Nigula tee 1, 90807 Lääne-Nigula vald, Läänemaa, tel 479 6658, laane-nigula@eelk.ee, www.eelk.ee/laane-nigula
Koguduse õpetaja Leevi Reinaru, juhatuse esimees Tiina Võsu. Jutlustaja Kristo Hüdsi
IBAN EE491010602004146002 (SEB)
Jumalateenistus pühapäeviti kl 12

Lääne-Nigula 90aastane orel peab vastu veel 90 aastat

Tänavu täitis Lääne-Nigula kiriku orelil 90 aastat.

Tolleaegses praostkonnas aruandes on kirjutatud oreli saamisloost järgmist: „Lääne-Nigula kogudusel läks 1926. a. korda uut oreli kirikusse muretseda, mis üle 400 000 marga maksis ja 17. oktoobril pühitseti.

Koguduse liikmed on suurt armastust oma kiriku vastu üles näidanud rõõmuga ohvreid kandes. Ja niisuguseid kogudusi, kes ise oma kiriku ülevõlpidamiseks hea meelega kõik teevad, mis nende võimuses seisab, püüab ka Keskkassa jõudu mööda aidata ja on sellepärast L. Nigula koguduse oreli ehitamist 50.000 margaga toetanud, mille eest meie praostkond üldkirikule tänu võlgneb.”

Doxa – juba 30!

- Lääne-Nigula koguduse ansambel Doxa sai alguse 1986 ehk kolmkümmend aastat tagasi. Alguses oli ansambelis vaid kaks abielupaari. Tasapisi liitus veel inimesi, kellel oli südames soov kirikus muusikaga kaasa teenida. Nii on ansambelis aastate jooksul laulnud üle 60 inimese. Praegu on liikmeid 12.
- Laulmas on käidud paljudes kogudustes üle Eesti, aga ka Soomes, Rootsis, Saksamaal ja Petseris.
- Ansambel on välja andnud kolm kasseti: „Jeesus mu päästja” aastal 1993, „Kiida mu hing” 1996, „Võõras ja teekäija” 2000 ja CD „Kui ükskord” 2007.
- 4. septembril tähistasime ansambli sünnipäeva, oodatud olid kõik endised ja praegused lauljad. Jumalateenistusel saime ka üheskoos laulda ja siis oli kooris lausa 28 liiget. Teenistusele järgnenud sünnipäevapeol oli tore üksteise käekäigust ja tegemistest kuulda, koos laulda ja Jumalat selle armu ning õnnistuse eest tänada.

Sel ajal oli õpetaja Bruno Ederberg, kelle algatusel oreli ehitus ette võeti. Tema poeg on meenutanud isa tegemisi nii: „Isa oli lugenud, et Ameerikas kiriku õpetajad tihti ütlevad koguduse liikmetele, kui palju annetada ja milleks.

Kui kirikul oli uut oreli vaja, siis arvas ta, et on hea mõte seda Lääne-Nigulas proovida. Ta oli saatnud kirju eriti rikkamatele talupidajatele ning ütles neile, kui palju nad peavad maksma, et uut oreli saada. Talupidajad olid

kõik väga jahmunud, et üks õpetaja võib nende käest raha küsida ning öelda, kui palju nad peavad maksma. Aga jah, raha tuli sisse.”

Orelimeister August Terkmann ehitaskirikusse oreli, millel oli kaks manuaali, 10 registrit ja 555 vilet. Oreli pühitsemise päeval mängis oreli preili Lydia Terkmann, laulsid Lääne-Nigula kiriku ja haridusseltsi, kristliku noorsoo seltsi ja Jalukse ühendatud koorid.

2016. aasta 9. oktoobril, lõikustänapühil tähistasime oreli juubelit kontsertjumalateenistusega, oreli mängis Kristel Aer. Tema hinnangul on orel heas korras, võib veel 90 aastat vabalt mängida, kirikulisi rõõmustada ja Jumalat austada.

Helle Reinaru
koguduse muusikajuht

30aastaseks saanud Doxa endised ja praegused lauljad sünnipäevapeol.

KOGUDUSE FOTOKOGU

Martna Püha Martini kogudus

90601 Martna, Martna vald, Läänemaa, tel 5323 2438, 5809 3633 (õpetaja), martna@eelk.ee, www.eelk.ee/martna
 Hooldajaõpetaja Küllike Valk
 Juhatuse esimees Anu Huusi
 Kantselari avatud teispäeval kl 10–14
 IBAN EE051010602003962009 (SEB)
 Jumalateenistus kuu 1. ja 3. pühapäeval ning kirikupühadel kl 13

Martna kogudusemaja uus väljavaade

Jeesus ütles oma jüngritele ja teda kuulama kogunenud inimestele mäejutluses: „Teie olete maailma valgus. Ei saa jääda märkamatuks linn, mis on mäe otsas. Ega süüdata ka lampi ja panda vaka alla, vaid lambijalale, nii et selle valgus paistab kõigile majasolijatele. Nõnda paistku teiegi valgus inimestele, et nad teie häid tegusid nähes ülistaksid teie Isa, kes on taevas.” (Mt 5: 14–16)

Eks pea meiegi kristlastena olema maailmale valgus, eriti siis, kui koguneme ülistama Isa taevas. Martna vana kogudusemaja väga vanad aknad aga ei lasknud enam päevavalgusel sisse ega küün-

lavalgusel välja paista. Nad olid ka raamidest kaunistest välja vajunud. Küll aga ei saanud kurta ventilatsiooni üle, see toimis lakkamatult nii kuumas kui ka külmas.

Nii tuli ette võtta „totaalne muutumine”. Koguduse kevadine täiskogu kiitiski plaani üksmeelselt heaks. Parila Klaasi meistrid valmistasid sobivad aknad – iga aken eraldi käsitöö. Restehi tublid aknapaigaldajad sooritasid kanglaste, sest aknalaudade aluse müüriosa täitmine nõudis leidlikkust ja täpsust. Tööd jätkus mitmeks nädalaks, aga kogudusemaja esimese korruse aknad said uue särava näo.

Suur tänu kõigile koguduse liikmeile liikmeannetuste eest,

Kogudusemaja esimese korruse aknad said uue särava näo.

millest sai katta osaliselt kulused, ning sõpruskogudustele Soomes Poris ja Muuramel, Rootsis Hilles ja koguduse heldele toetajale Mirjam Lagosele Ameerikas. Aitäh Aimele, kes aitas kardinad ja ruumid ehitustolmest puhtaks saada, ning Aivarile kardinapuude paigaldamise eest!

Küllike Valk

Martna Püha Martini koguduse hooldajaõpetaja

2 x KOGUDUSE FOTOKOGU

Kuldleeripüha Martnas

Sel suvel 7. augustil said Martnas kokku leerilapsed, kelle konfirmatsioonist möödus 50 aastat. Toona, 1966. aastal oli leeris viis noort. Leeriõpetust andis köster Johannes Niilisk ning 31. juulil õnnistas leerilapsi Ridalas ja Martnas õpetajaametit pidanud Toomas Paul.

Õpetaja Toomas Paul oli ka nüüd Martna koguduse keskel ja ta mainis oma jutluses, et oli ise siis leerilastega peaaegu üheaealine. Küllap oli sügaval nõukogude ajal kiriku liikmeks hakkamine omamoodi protestiavaldus valitsevale ateismile ja parteimeelsusele.

Leeripüha oli koguduses oodatud sündmus. Aastaid pole Martnas olnud ei leerikooli ega leeripüha, nüüd

Kuldleerilapsed Ülle, Kulle, Heino ja Tamaara, õpetajad Toomas Paul ja Küllike Valk. Leerilaps Augusti jalad olid nii viletsad, et tema ootas õpetajalt armulaua jagamist kodus.
 ERAKOGU

tuli kokku kuldleerilapsi üle Eesti. Viie toonasest leerilapsest kaks on jäänud Martnasse, ülejäänud kolme on nende elutee viinud eemale.

Küllap meenutas sel päeval nii mõnigi koguduse liige oma leeripüha, millest on möödunud 50, 40 või 25 aastat.

Milline on selliste mälestus- ja meenutuspuhade tähendus tulevastele põlvkondadele? Küllap lihtne – kirik kestab, kestab aega, režiime ja leigust trotsides. Kirik kestab, sest Jumala armastus meie vastu kestab. Kirik kestab kristlaste ühtekuuluvuses armastuse tegude kaudu.

Õnnistust kõigile leerilastele ja õpetaja Toomas Paulile. Suur tänu koguduse laulukoorile ja Ridala kirikukoori liikmeile ilusa püha eest ning koguduse liikmeile kirikukohvilaua eest.

Küllike Valk

Martna Püha Martini koguduse hooldajaõpetaja

Mihkli Miikaeli kogudus

88421 Mihkli, Koonga vald, Pärnumaa, 5691 5347 (hooldajaõpetaja), mihkli@eelk.ee, www.eelk.ee/mihkli
Koguduse hooldajaõpetaja Kaido Saak, diakon Meelis Malk, juhatuse esimees Targo Pikkmets
IBAN EE531010902000832007 (SEB)
Jumalateenistus kuu 2. ja 4. pühapäeval kl 14

Mihklist saab alguse Eesti saja aasta sünnipäeva tähistamine

Mihkli koguduse aastaringi mahtus toredaid ettevõtmisi. Näiteks suure reede palvematk Soontagana linnusemäele. See on alati olnud üks tore päev heas seltskonnas, ühine teekäimine on toonud palju häid mõtteid. Kirikuaias oli laadapäev kirikukontserdiga. Rahvast oli rohkem kui eales varem.

Eriline sündmus oli visitatsioon 3. novembril. Visitaatsioon tähendab, et praost tuleb oma kaaskonnaga ko-

gudusele külla ja koos vaadatakse koguduse tegemised üle. Analüüsitakse, mis on olnud, ja peetakse nõu, kuidas edasi minna. Viimastest visitatsioonist oli möödas ligi 20 aastat. Praost Leevi Reinarul olid kaasas abipraost Lembit Tammsalu, praostkonna sekretär Tiina Võsu, Haapsalu koguduse juhatuse esimees Madis Kütt, praostkonna muusikatöö juht Lia Salumäe ja praostkonna revident Margus Jehe. Meil

oli au võõrustada ka piiskop Tiit Salumäed.

Inimene ei saa mitte kunagi siin maailmas täiuslikuks ja nii on ka iga koguduse tegevuses alati arenguruumi, aga üldiselt jäid külalised meie tegemistega rahule. Visitaatsioon on väga tähtis kas või ajaloo seisukohalt. Me teamegi oma maa ja rahva vanemast ajaloost suuresti just tänu tollest ajast säilinud visitatsiooniprotokollidele.

Tuleval kevadel 12. aprillil

saavad just Mihkli kirikus peetava jumalateenistusega alguse Eesti Vabariigi 100. aastapäeva üleriigilised üritused. Oodata on palju lugupeetud külalisi, seepärast vajab pidulik sündmus korralikku ettevalmistust.

Visitaatsioonipäeval käisime ka Koonga vallamajas, kus „Eesti Vabariik 100” projekti juht Margus Kasterpalu tutvustas sellekohaseid plaane.

Kaido Saak

koguduse õpetaja

Märjamaa Maarja kogudus

Pärnu mnt 26, 78301 Märjamaa, Raplamaa, tel 511 8419, marjamaa@eelk.ee, www.eelk.ee/marjamaa
Koguduse õpetaja Illimar Toomet, juhatuse esimees Neeme Laurits
Kantselei avatud K, N kl 10–13, pühapäeviti enne ja pärast jumalateenistust
IBAN EE942200221045598835 (Swedbank), EE651010802004844007 (SEB)
Missa pühapäeviti kl 11, kolmapäeviti kl 18.30, esmaspäeviti, neljapäeviti ja reedeti kl 7.30

Tänu headele abilistele

Suuremat osa koguduse tööst ja ettevõtmistest on võimatu üksi korraldada. Kui kirikuvalitsus otsustas tänavu 5. aprillil anda tänukirja Märjamaa koguduse vabatahtlikele kaastöölisele Ester Suurkuusele ja Marika Kosubenkole, kehtib see reegel ka nende kohta.

Ester Suurkuusk on enam kui 20 aasta jooksul aidanud korraldada koguduse mitmesuguste tööühmade tegevust. Enamasti võiks nende puhul öelda, et eestvedaja on olnud keegi teine. Aastaid kogunenud käsitööringi juhendas Küllike Alesmaa, palveringi juhtis Ilmar Mets, supiköögis toimetas kõige sagedamini Hilja Sassi, talgupäevadel oli suure töö tegijaid rohkesti.

Ometi oleks paljusid neid sündmusi raske ette kujutada Estri osalemise ja abita. Vi-

(Vasakult) Ester Suurkuusk ja Marika Kosubenko Tallinna toomkiriku ees.

VIRVE TOIMETAJA

mastel aastatel on ta olnud suureks abiks teeliste kiriku vabatahtlike valvurite leidmisel, aga ka augustikuise palverännaku kaasteeliste kokkukutsumisel ja innustamisel.

Marika Kosubenkol saab algaval aastal 25 aastat koguduse muusikatööd. See tähendab ühtekokku mitut tuhandet jumalateenistust ja vaimulikku talitust koos vaimulike ja kogudusega, koori juhatamist ja kooriga koos laulmist. Enamasti ei ole teda näha, küll aga on tema kohalolek kuuldav. Praeguse aja tavalisi kirikulisi silmas pidades on Marika üks kõige sagedasemaid kirikulisi.

Tänukirjad Estrile ja Marikale anti üle 16. mail Tallinna toomkirikus.

Illimar Toomet

koguduse õpetaja

Sinod Märjamaal

28. aprillil oli Märjamaa kogudusel rõõm võõrustada Lääne praostkonna sinodi liikmeid. Praostkonna vaimulikud ja koguduste esindajad alustasid päeva ühise jumalateenistusega kirikus.

Aastaid väärilist kasutajat oodanud piiskopitool kiriku kooriruumis leidis pruukimist – esimest korda istus sellel piiskop Tiit Salumäe. Jumalateenistusel teenisid kaasa praostkonna vaimulikud, elektriorelit mängis Aet Reinhold, trompetit Rein Toimetaja.

Sinodit tervitasid Rapla maavanem Tõnis Blank ja Märjamaa vallavanem Villu Karu. Kuulati ära praost Leevi Reinaru ja valdkonnajuhtide ülevaade. Piiskop Salumäe rääkis kirikuelust ja vastas kohalolijate küsimustele.

Illimar Toomet

Püha päeva kool Märjamaa koguduses

Lahku kirjutatud sõnad „Püha päeva kool”, millega Märjamaa koguduse püha-päevakool end tutvustab, ei ole kirjaviga. Kool see ju ongi ja päeval, mida me oma kalendris igal nädalal pühaks nimetame, käib ta koos.

Sügisest kevadeni astuvad kahel pühapäeval kuus jumalateenistuse alguses kellahelina saatel altari ette pühapäevakooli lapsed. Koos teiste kirikulistega saavad lapsed osa jumalateenistusest: lauludest, patutunnistusest ja tänapalvest, pühakirjalugemistest ja psalmilaulust. Siis, kui algab jutlus, lähevad lapsed oma „jutlusele”. Õpetajate Riina Toometi ja Virve Toimetaja eestvedamisel kuulatakse piiblit, arutletakse selle üle ja valmistatakse oma kätega midagi,

Pühapäevakooli lapsed koos õpetajatega. ILLIMAR TOOMET

mis kuuldot meenutama jääb. Kui jumalateenistus ja pühapäevakoolitund on lõppenud, lähevad väikesed ja suured taas üheskoos kirikukohvile.

Pühapäevakooli tund on paljudele lastele ainus koht,

kus nad saavad kuulda piiblit, lugusid ja vastuseid usu, Jumala, surma ja ülestõusmise, ristimise ja palveta-

mise seotud küsimustele. Tundide ajad leiab koguduse kodulehelt eelk.ee/marjamaa. **Illimar Toomet**

Noarootsi Püha Katariina kogudus

91201 Pürksi, Läänemaa, tel 5194 9461 (juh. esimees), 5649 8724 (õpetaja), noarootsi@eelk.ee, www.eelk.ee/noarootsi
Hooldajaõpetaja Leevi Reinaru. Praktikant Margus Pootsma, juhatuse esimees Tiit Tulvik
IBAN EE2200001120110413 (Swedbank)
Jumalateenistus kuu 2. ja 4. pühapäeval kl 14

Kirikuseiklus Noarootsi kirikus

Aasta alguses tekkis Noarootsi Arenduse MTÜ-l mõte korraldada kevadel suurüritus, mille kaudu laiemalt tutvustada Noarootsit. Eelkõige oli see mõeldud väljastpoolt valda tulijaile, aga selle ettevõtmisega loodeti arendada ka vallahava ja siinsete ettevõtete koostööd. Kutse osaleda üritusel „Avasta Noarootsit” sai ka kogudus.

Koguduse eesmärk oli tutvustada kõigile huvilistele pühakoda, et kirik saaks tuttavaks kõigi viie meelega. Tõepoolest, kirikut sai kuulata, vaadata, katsuda, maitsta ja nuusutada. Tutvumisel oli palju sellist, mida jumalateenistusel, ametitalitusel või isegi kirikuekskursioonil tavaliselt uurida ei saa.

Kõigepealt tegi kiriku kellemees koolituse, kuidas kella lüüa: millise nurga all tuleb

Kirikuseikluses osalejad uudistavad kirikuõpetajate ametiriideid.

hoida kellanööri ja kuidas seda sikutada. Sai kuulata kirikukella kirikus sees ja väljas.

Vaadata sai kõike, mis kirikus on: lühtreid, maale, pinke, oreli, altarit, kantslit, altari võret, lauluraamatuid, kirikuõpetaja liturgia käsiraamatut, Piiblit, armulauariistu, küünaljalgu, liturgilisi tekstiile ja rõivaid. Enamikku neist sai ka katsuda. Isegi õpetaja ametirist käis uudistajail

käest kätte. Huvitavad olid kaasulate ja stoolade tikandid ning nende tähendused. Paljudele oli uudis, et kirikuaastas kasutatakse eri värvi rõivaid, igal värvil on oma tähendus ja sisu. Välja olid toodud ka valged ja mustad rõivad, neilgi oli oma lugu rääkida. Hämmitust tekitas keegi soojust ja paksust.

Katsuda sai ka peotäit mulda, mis lahkunule ma-

tusel puusärki pannakse, ja vett, millega koguduse uusi liikmeid ristitakse.

Maitsta sai armulauaaleiba ja viinamarjamahla. Nuusutada sai hallituse lõhna lauluraamatute vahel, mis püsib seal kiriku rõskuse tõttu.

Üle tee asuvas kogudusemajas sai uudistada koguduse argielu: lastetööd ja muusika, aktiivseid ja tegusaid läbikäimisi sõpruskogudustega. Jutu kõrvale sai keha kinnitada kirikukohvi ja koogiga.

Kirikuseiklus osutus väga populaarseks. Mõni pere tuli esmalt küll väikese ettevõttega, kuid uudistades ja uurides oli avastamisrõõm suur. See oli vahva seiklus ka koguduse inimestele ja vaimulikele!

Tiit Tulvik
Küllike Valk

Nõva Püha Olevi kogudus

91101 Nõva, Läänemaa, tel 521 8467 (õpetaja), 562 1438 (juh. esimees), nova@eelk.ee
Koguduse õpetaja Peeter Krall, juhatuse esimees Silja Silver. Jutlustaja Aino Aarniste
IBAN EE702200001120116909 (Swedbank)
Jumalateenistus kuu 2. ja 4. pühapäeval kl 11

Väikeses koguduses on tugev peretunne

Kui olime põliste tallinlastena ehitanud endale maakodu Nõva Rannakülla, veetsime seal enamiku meie pere nädalavahetusi. Sellepärast jõudsimme ka järjest harvem meie tollase linnakoguduse pühapäevastele teenistustele. Edasi oli asjade loomulik kulg, et üha sagedamini võis meid pühapäeva ennelõunati (edaspidi ka muudel aegadel) leida Nõva Püha Olevi kiriku puuseinte vahelt.

Viimaks otsustasime ka ametlikult hakata Nõva koguduse liikmeks. See muudatus tõi kaasa kaks erilist kogemust. Esmalt kristliku peretunne. Kõige suurem erinevus oli teenistuse käik linnas ja maal. Nõva kirikus jagasid kõik teenistusest osavõtjad enne armulauda üksteisega rahusoovi. Olin sellist asja varem

Krumme pere Nõvalt.

kogenud katoliku kirikus, aga mitte luteri kirikus. Alguses tundus see pisut piinlik – kuidas ma lähen võhivõrast kättele! Hiljem mõistsin, et see on tegelikult teenistuse üks tipp hetki, sõbralik puudutus, mis seob koguduse liikmed ja teisedki kirikulised üheks kristlikuks pereks.

Väikeses koguduses on peretunne tugev: kõik on omavahel tuttavad, jagatakse rõõme ja muresid, ollakse üksteisele toeks ilma igasuguste eelduste või eelarvamusteta. Sellises vaimses on lihtne tunnetada ühendust Jumalaga: osaduses Tema, sina ja lähedased inimesed. Mured ja pinged taganevad.

Teine kogemus: väikeses koguduses loeb iga tegu. Nõva koguduse nõukogu koosolekutel, aga ka muudel aruteludel on koos peaaegu niisama palju inimesi kui pühapäeval teenistusel. Ühelt poolt on kurb, et aktiivsete kirikuliste arv on nii väikeseks jäänud.

Teisalt võib selles seltskonnas kindel olla, et iga tegu ja sõna loeb, kõigi eesmärk on parimal viisil abiks olla. Et linna ja maakoguduste elu-

korraldus on vägagi erinev, võib linnas väikesena tunduv panus olla maal üpris kaalukas. Kuigi kõigi tegude ülim eesmärk on Jumala teenimine, on inimesena vahel tore tunda, et sinu panusel on mõju ja koguduse liikmed tunnustavad seda.

Panust ei pea ilmtingimata rahas mõõtma. Oma osa saab anda muusikatöös (on imeline tunda, kuidas hea kantor paneb ka keskpäraste võimetega seltskonna hääled helisema), külalistele kirikut tutvustades, talgutel ja korras-tustöödel, partnerlussuhete arendamisel, piiblitundide ja pühapäevakooli tegemistes. Iga valdkonna ja ka muude tegemiste tarvis leidub Nõva koguduse peres tubli eestvedaja ja üldine toetus.

Andres Krumme perega

Piirsalu kogudus

90902 Piirsalu, Lääne-Nigula vald, Läänemaa, tel 553 0045 (hooldajaõpetaja), 5691 6726 (juhatuse esimees), piirsalu@eelk.ee
Koguduse hooldajaõpetaja Lembit Tammsalu, juhatuse esimees Maie Hinno
IBAN EE222200001120167631 (Swedbank)
Jumalateenistus kuu 2. ja 4. pühapäeval kl 13.30

Lootusrikkalt tulevikku vaadates

Oleme ristinud ja leeritanud uue koguduseliikme Liidia, kes jõudis Jumala juurde juba küpsemas eas. Temaga oli rõõm leeritundides rääkida usust ja kirikuelust ning kuulata tema kaalukaid elutarkusest kantud arvamusi. Liidia, tere tulemast Kristuse koguduse liikmeks!

28. augustil oli kirikus üheksa hõbeleerilast: Riina Tammeleht, Vello Küla, Virve Salmu, Merle Olev, Ülle Heinpalu, Maie Hinno, Maret Liiv, Anne Vendla ja Tiina Köster. Nad andsid oma leeritootuse Eestile pöördelistel aegadel, nüüd juba 25 aastat tagasi.

Sügisest on kirikus uue asjana küünlaalus. See asub Vabadussõjas langenute mälestustahvli juures ja sellele saab mälestamiseks või eestpalveks süüdata palveküünla. Seni ei olnud kirikus sellist võimalust, aga aeg-ajalt keegi ikka küsis selle järele. Nüüd on see võimalus ja seda võib julgesti kasutada.

Piirsalu kirik on ehitatud juba enam kui poolteist sajandit tagasi. Ehitasid kohalikud ise, ei tellitud tol ajal teenust kusagilt kaugemalt ega võõralt ettevõtjalt. Ehitati hoole ja armastusega, sest ehitati endale ja kiituseks Jumalale. Kiriku katust kohendati läinud sajan-

di kolmandal kümnendil, aga mujal ei ole suuremaid töid tehtud. Nüüd on kirikus vaja väga palju teha: laudpõrand on pehastunud; elektrisüsteem ajast ja arust; püstpalkidest käärkamber vajub ja tuleb ilmselt uuesti üles ehitada; kiriku interjör tahab uuendamist. Kõige pakilisem on katus. See on kohati päris avariiline ja kui peaks tulema lumerohke talv, võib katus sisse kukkuda.

Katuse restaureerimiseks on OÜ Rändmeister teinud projekti. Töö tegemiseks on võetud hinnapakkumused. Nende alusel esitasime muinsuskaitseametile taotluse, palume pühakodade säilitamise riik-

likust programmist rahastada katuse restaureerimist. Vastuse saame tuleva aasta esimeses pooles. Kui raha saame, peame lisama ka omaosaluse. Selleks saavad koguduseliikmed ja kõik hea tahtega inimesed või firmad kaasa aidata, tehes koguduse Swedbanki kontole EE222200001120167631 sihtotstarbelise annetuse. Seletuste lahtrisse palun kirjutada „Kiriku katuse remont”.

Nende nimed, kes annetavad 100 või enam eurot, jäädvustatakse mälestustahvlile ja paigutatakse auväärsele kohale kirikus.

Lembit Tammsalu
koguduse õpetaja

Ridala Püha Maarja Magdaleena kogudus

90411 Kolila, Ridala vald, Läänemaa, tel 472 4210, 5809 3633 (õpetaja), ridala@eek.ee, www.eek.ee/ridala.
Koguduse õpetaja Küllike Valk, juhatuses esimees Ülle Kariler
IBAN EE021010022083660008 (SEB) ja IBAN EE912200001120200048 (Swedbank).
Kantselei avatud teisipäeviti kl 14–17. Jumalateenistus kuu 2. ja 4. pühapäeval kl 13 ja kirikupühadel kl 15

Kevadel istutatud õunapuu kandis suvel magusaid õunu.

Ridala koguduse kevad, suvi ja sügis

Kevad

22. mail, kolmainupühal oli kirik rahvast täis – pidasime leeripüha ja hõbeleeripüha, ristisime lapsi, jagasime tunnustust.

Leerirühm, mis oli alustanud septembris, sai aja kulgedes uusi liikmeid juurde, leeripühaks oli rühmas juba üheksa leerilast. Hiljem liitunuile tegime n-ö järeleaitamistunde. Et leeripühaga liitusid ka hõbeleerilapsed, otsustasime külla kutsuda 25 aasta eest leerikursust pidanud õpetaja Peeter Paenurme, kes oligi lahkesti nõus ja jutlustas põnevalt.

Kirikukohvi ajal tõid leerilapsed välja oma kingituse kogudusele – õunapuuistiku. Leerilaste nimel ütles Erki Martin Lutherile omistatud sõnu tsiteerides: kui ta teaks, et homme on maailma lõpp, siis istutaks ta täna õunapuu.

Väikese õunapuu istutasime järgmisel päeval pastoraadi tulevases õunaaeda, järgides kõiki juhtnööre – kaevates ja kastes ning Ridala tallist saadud hobusesõnnikuga väetades. Kaks nädalat hiljem istutasime esimese kõrvale teisegi õunapuu.

Nii on saanud alguse Ridala õunapuuaed.

Leerilaager ei olnud küll liiga rahvarohke, kuid kõik osalejad olid väga tegusad ja neil oli suur huvi saada paremaks kristlaseks, õppida midagi uut, saada uusi teadmisi ja usus kindlust. Rääkisime palverännust, vaatasime ööfilme, ajasime juttu, meisterdasime, tegime süüa, nautisime loodust, pidasime palvusi ja missat.

Leerilaagriliste usu ja kindlameelsuse proovile panekuks kujunes palverännak kiriku juurest mere äärde. Ridala kirik on ehitatud 13. sajandil mere kaldale. Kaheksa sajandiga on meri taganenud kaheksa kilomeetrit. Palverännu rada kirikust mere äärde ja tagasi sai märgitud teokarpidega. Maanteed mööda on tee pikkus 10,9 kilomeetrit.

Noortel kulus teekonna läbimiseks viis tundi, mere ääres pidasime pikniku ja tagasi tulles korjasime maa-sikaid. Kaheksa sajandit sai läbi kõnnitud, mõeldes mõtteid endast, maailmast ja Jumalast.

Suveks olid õunapuuõied kasvanud õunteks. Selgus, et

Vastupanuvõitluse päeval osalesid mälestusteenistusel ka Ridala kooli lapsed ja õpetajad.

3 × KOGUDUSE FOTOKOGU

tegemist oli punase ja väga maitsva magushapu suveõunaga. Tema kõrval kandis vilja väike valge klaar. Kirikuvalves olnud lapsed sõid ja kiitsid.

Ridala kirik oli selgi suvel teeliste avatud, kõik huvilised said vaadata iidset kirikut ja hindamatuid kunstiväärtusi. Kõige põnevam osa ekskursioonist oli aga kiriku võlvidel.

Sügis

Sügis tõi Ridala kiriku täis lippe ja lapsi. Eesti endiste metsavendade liidu ning Eesti vabadusvõitluse ja vastupanuliikumise mälestusliidu eestvedamisel tähistasime Ridala iidse kirikus 22. septembril vastupanuvõitluse päeva. Pidulikul mälestusteenistusel teenis kaasa piiskop Tiit Salumäe, kes tuletas oma kõnes meelde Otto Tiefi

valitsuse 1944. a septembris peetud istungit Põgari-Sassi palvemajas. Piiskop kutsus kirikulisi mõtlema vastupanule tänapäeva tähenduses – see on vastupanu ahvatlustele ja kiusatustele. Tuleb jääda endale kindlaks ja seista vastu laiskusele, mugavusele, tuimusele, ükskõiksusele.

Mälestusteenistusest võtsid osa Ridala põhikooli lapsed ja õpetajad ning Ridala valla Soome sõprusvaldade esindajad Haapaveelt ja Kärsmäelt. Laululapsed õpetaja Anne Pääsukese juhatusel laulsid kauneid laule isamaast, ette loeti Enn Tarto läkitus. Kogudusemajas söödi pidupäevatoriti, tundi rõõmu kodumaa ja vabaduse üle.

Küllike Valk

Ridala Püha Maarja Magdaleena koguduse õpetaja

Külas Soome sõpruskogudustel

Ridala koguduse esindus ja kirikukoor Lia Salumäe juhatusel käis sel suvel külas sõpruskogudustel Haapaveel ja Kärkölās Soomes. Alustasime oma viiepäevast reisi. Haapaveel oli meie peatuspaik koguduse laagrikeskus, kus pidas paarkümmend noort samal ajal leerilaagrit.

Haapavee suurim tööandja on Valio Oldermanni juustutehas. Meile tehti põhjalik ülevaade juustu tootmisest ja saime degusteerida Oldermanni kvaliteetjuustu.

Samuti saime uudistada Haapavee koguduse vana kogudusemaja – *pappila*’t – ja selle uudset kogukonnakeskset funktsioneerimist: aiatöid ja köögiviljakasvatust, huvilistele mõeldudpeenramaid ja igakülgset juhendamist aianduse alal.

Ridala koguduse esindus ja koor käisid külas Kärkölä ja Haapavee sõpradel.

ERAKOGU

Haapavee kogudusega koos veetsime meeleoluka õhtu kirikuhärra Mauno Soroneni külalislahkes kodus.

Pühapäeva hommikul osalesime jumalateenistusel nii laulu kui ka sõnaga. Õpetaja Küllike Valk teenis liturgias kaasa ja jutlustas. Jutluse aitas soome keelde tõlkida meie sõprussuhete suur süda

ja kauaaegne abiline Maina.

Pühapäeva pärastlõunal jätkasime oma reisi teise sõpruskogudusse Kärkölās. Kärkölä koguduse õpetaja Katja-Margit Takatalo ja koguduse liikmed olid eelmisel suvel külas Ridalas. Nüüd ootasid nad põnevusega kohutumist meie koguduse liikmetega.

Kärkölās saime rohkem teada koguduse töövormidest ja võimalustest kaasata liikmeid koguduse töösse ning inimeste motiveerimisest. Et ööbisime kodudes, saime sõlmida isiklikke sõprus-suhteid.

Ülle Kariler

Ridala koguduse juhatuse esimees

Varbla Püha Urbanuse kogudus

88201 Varbla, Varbla vald, Pärnumaa, tel 553 0045 (hooldajaõpetaja), 503 7796 (juhatuse esimees), varbla@eelk.ee
Koguduse hooldajaõpetaja Lembit Tammalu. Juhatuse esimees Lea Lehis
IBAN EE321010902000835004 (SEB)
Jumalateenistus kuu 1. ja 3. pühapäeval kl 13.30

Elu Varbla koguduses

Jumalateenistused Varbla kirikus on iga kuu 1. ja 3. pühapäeval algusega kell 13.30, samuti kõigil kirikupühadel.

Et enam kui saja-aastane kirikuhoone ei ole köetav, peetakse talve kõige külmemal ajal jumalateenistusi pastoraadi selleks kohandatud soojas ruumis.

Mullu oli meil annetajaliikmeid 104 ja viimastel aastatel on see umbes selline püsinudki. Aasta jooksul ristiti kuus, leeris käis seitse inimest. Tavaliselt käib jumalateenistusel 10–15 inimest.

Kogudusel on laulukoor, mis tegutseb organist Ivi Kase juhatusel. Tavaliselt esinetakse kirikupühade jumalateenistusel. 4. juunil käidi kooriga Lääne-Nigulas Lääne praostkonna päeval.

Viimastel aastatel on palju tehtud kiriku ja pastoraadi remontimisel, korrastatud on

ümbrust. Kirikutorni pandi uus rist, sest vana oli seisnud seal kiriku viimasest ümberehitamisest saati ehk 1898. aastast, oli roostetanud ja kukkus alla.

Pastoraadihoonet on remonditud vähehaaval ja tööde lõppu ei ole veel näha. Seni on remondi juures olnud suur abi sõpruskogudustest Soomes ja Rootsis. Et oleks korralik veevarustus, ehitati tänava uus puurkaev.

Maha on võetud põlised männid, mis varjasid vaadet kaunile kirikuhoonele. Valavalitsus remontis surnuaia kabeli, paigaldas uue katuse ja uue torni.

Jätkus koostöö Pirttikylä kogudusega. Seal on ametisse seatud uus kirikuõpetaja Ulf Sundqvist, kes on nüüd kauaaegse õpetaja Lars-Erik Björkstrandi asemel. Ulf Sundqvist käis esimest kor-

Jumala Sõna ühendab meid

Evangeeliumis on kirjakohit: „Kus kaks või kolm on minu nimel koos, seal olen mina nende keskel.” (Mt 18: 20) See kirjeldab hästi minu tundeid, kui mõtlen Varbla ja Pirttikylä koguduse pikaajalisele sõprusele ning külastäigule Varbla sõprade juurde tänava juulis. Võin pidada ennast õnnelikuks kirikuõpetajaks, sest meie koguduses tegutseb aktiivne Varbla tööühm. Nemat lahendavad Varblasse saadetava humanitaarabi kogumise ja lähetamise küsimused, korraldavad nii külaliste vastuvõtmise kui ka meie vastukülaskäigud. Hea koostöö on ühingu Nada-Nord, neilt saadakse selleks rahalist abi.

Kui saabusime Varblasse, ei olnud mul tunnet, et olen nüüd külas. Pigem oli tunne, et olen saanud koju, õdede ja vendade juurde. Koos olime ühises palveosaduses ja arutasime edasist koostööd.

Olles nüüd juba teist korda Varblas, olen saanud tundma kohalikke olusid ja väga palju õppinud. Apostel Paulus kirjutab, et ei ole siin juuti ega kreeklasi, ei ole siin orja ega vaba, ei ole siin meest ega naist, sest te kõik olete üks Kristus Jeesuses. (Gl 3: 28) Jumala Sõna ühendab meid ja ületab inimestevahelised piirid. Olgu need siis keelepiirid, riigipiirid või individuaalsed piirid.

Ulf Sundqvist

Pirttikylä koguduse õpetaja
Tõlkinud Helena Nylund

da Varblas selle aasta keval ja teist korda 14. juulil. Siis oli Varbla kirikus õhtupalvus-kontsert, kus teenis õpetaja Ulf Sundqvist. Sel teenistusel võis kuulda rootsi, soome ja eesti keelt. Orelil mängis mitmekülgne muusik Janne Nyholm, kes laulis ja esitas muusikalisi vahepalu mitmel pillil.

Pirttikyläst on aasta jooksul saanud humanitaarabi, mille eest on tänulikud kõik valla inimesed ja hooldekodu.

Nagu igal sügisel tavaks, käis meie koguduse rahvas vastukülaskäigul Pirttikyläs. Tormituulest hoolimata oli see reis väga meeldejääv.

Endel Raudkivi
koguduse liige

Vormsi Püha Olavi kogudus

Hullo küla, 91301 Vormsi, Läänemaa, tel 518 7957, vormsi@eelk.ee. Hooldajaõpetaja Tiit Salumäe
Diakon Ants Rajando, juhatuse esimees Ene Rand
IBAN EE942200221017626557 (Swedbank)
Jumalateenistus 2 korda kuus pühapäeval kl 11

Oikumeeniline palverännak Vormsis läks Jumala tahtmist mööda

Palverändurid on jõudnud Saxby randa.

KÄTLIN LIIMETS

12.–14. augustil korraldas Eesti kirikute nõukogu noortetöö valdkonna rühm Vormsis oikumeenilise palverännaku.

Vormsi pastoraati kogunes 33 palverändurit Eestist ja Soomest, nende seas oli õigeusklike, katoliiklasi, luterlasi, vanausuline ja karismaatilise episkopaalkiriku esindajad. Rännakul osales piiskop Tiit Salumäe ja Euroopa kirikute konverentsi peasekretär, Soome õigeusu kiriku ülempreester Heikki Huttunen.

Palverännaku eestvedaja Age Ploom on öelnud, et talle meeldib õigeusu veidi kaootiline mõtlemine: kõik on olemas, aga sujuvalt läheb nii, nagu Jumal tahab. See sobis ka kohaliku koguduse inimestele, kes palverändureid vastu võtsid. Rändurite söögi ja joogi eest kandis hoolt Ene Rand. Teejuhi ja rajaleidjana oli ametis Kristina Rajando. Kohalik diakon

Kroonika

- 5. veebruar. Koguduse nõukogu aastakoosolek.
- 7. mai. Talgupäev Vormsi kalmistul.
- 9.–16. juuni. Soome Rekola sõpruskoguduse leerilaager Vormsis.
- 28.–29. juuli. Keskõine mälestusjumalateenistus kirikus ja kalmistul.
- Olevipäeval kiriku taaspühitsemise aastapäeva jumalateenistus kirikus. Jutlustas praost Leevi Reinaru. Järgnes ühine supisöömine kirikuaias. Õhtul ansambli Triskele kontsert kirikus.
- 1.–2. oktoober. Koguduse rühma külaskäik Rekola sõpruskoguduse juurde Soomes.

tagas automobiilse tugiteenuse, mis ränduritele õigel ajal toidu ja joogi kohale toimetas ning enne lõppu väsinuid koju viis.

Palverännakule asuti laupäeva hommikul enne päikesetõusu kell 5.15 piiskop Tiidu õnnistussõnade ja viirukilõhna saatel, kandes ees protsessiooniristi, neitsi Maarja ja püha Olavi ikoone. Soojas sombuses hommikuhämaruses siirduti vanale õigeusu kalmistule, kus peeti kahe kõstri – Konstantin Kreegi ja Johan Spuhl-Rotalia

– haul hingepalvet. Sealt viis tee õigeusu kiriku varemete juurde, mille müüride vahel loeti hommikupalve. Edasi liiguti lauldes läbi halli hommiku – Vae oja ääres palveks peatudes – Suuremõisa parki, kus ootas rändureid hommikusöök ja ülempreester Heikki algatatud spontaanne hommikuvõimlemine.

Tuul oli vahepeal valjuks läinud ja vihmahoodki kimbutasid rändureid metsa rüpest varju otsima. Järgmine palvepaik oli saare muistne pühapaik Huitbergi korallriff.

Sealt võeti suund läände ning lauldes läbi metsa ja Förby küla sammudes jõuti keskpäeva paiku piirivalvetorni juurde mere äärde, kus tervitasid rändureid suured vahused lained. Meremüha saatel jõuti Saxby tuletorni juurde, kus juba päris näljaseid teekäijaid ootas lõunasöök.

Tagasitee kulges lauldes ning ühiseks palveks ja puhkamiseks peatusi tehes läbi Saxby küla, Kersleti palvemaja ja Suurallika Püha Olavi kirikusse, kus kuulutas kella lähelin kohalejõudmist. Õhtul ootas väsinud palverändureid pastoraadis kuum saun.

Pühapäeva hommikul ühisel oikumeenilisel jumalateenistusel tõdeti, kuidas koos käidud tee rohkem kui 30 kilomeetrit, laulud ja palved olid rändureid liitnud ja ühendanud. Oikumeenia oli taas kord tõeks saanud.

Ants Rajando

Vormsi koguduse diakon

Kirikutöö on privileeg, heaolu ja vajadus

Vormsi luterlik kogudus saab lähiajal endale päris oma õpetaja. Selleks on igati läbiproovitud diakon Ants Rajando, kes on seda kogudust teeninud üle veerandsaja aasta.

Eesti riiklikus kunstiinsituudis arhitektuuriõpingud lõpetanud noormees sattus saarele juba 1980ndail – ääremaa kooliõpetaja sai sel viisil võõrvõimu sõjaväkke võtmisest pikendust. Väikese kooli liitklassides reaalaineid, ajalugu ja kunstiõpetust andes möödus nõnda viis aastat. „Õppisin selle ajaga saart tundma ja tollased õpilased, praegu 40ndais mehed on nüüd mu head sõbrad,” muheleb arhitekt ja diakon. „Nii ma kogukonda sisse sulasin.”

Kirikuelust

Vormsis oli kirik juba vähemalt 13. sajandil. Eestirootslaste põlisasustus püsis viimase maailmasõjani, misjärel jäid neist saarele vaid üksikud. Impeeriumi piiritoonis oli järgneval ajal vaba liikumine piiratud. Kui pärast sõda soovisid saare uued asukad mahajäetud kirikus taas jumalateenistusi pidada, siis okupatsioonivõimud selleks luba ei andnud. Võimalus tuli alles 1988 ja kirik taaspühitseti olevipäeval 1990.

EELK Püha Olavi kiriku kõrval on saarel ka baptisti koguduse palvel ja varemeis õigeuskirik. „Alles hiljuti arutasime õigeusu preestri Jüri Ilvesega, kuidas selle ilusaid hästi ehitatud müüre konserveerida,” meenutab arhitekt.

Kui vanad vormsilased on mäletanud saare külakogukonda tihedalt põimunu ja ühtehoidvana, nii et ka elamised rajati lähestikku, siis see kultuur hääbus rootslaste lahkumisega. „Püüame nüüd leida uut teed elujõuliseks kogukonnaeluks, et ka saare lapsed tahaksid pärast õpinguid siia tagasi tulla. Vaja oleks ka uusi tulijaid, kes jääksid saarele aasta ringi.

Ants Rajando tuli 1980. aastail Vormsisse kooliõpetajaks, sellest ajast jagab ta oma elu Tallinna ja Vormsi vahel.

Avatud ja sõbraliku diakoniga soovivad vormsilased rääkida ja mitte ainult vaimulikel või kirikuga seotud teemadel, vaid elust ja kogukonnas asjadest üldse. Poliitikasse minekut on diakon püüdnud vältida, aga kogukonnatööga tunnistab ta end seotuks: „Juba väikesaare kontekst eeldab, et inimesed kuulaksid üksteist ja räägiks asju omavahel läbi. Kogukonna koostöö on Vormsi tingimustes võtmetähtsusega!”

Arhitekti tööd saaks Rajando teha ka saarel, aga et nii käsitööõpetajast abikaasa kui ka kooliealised lapsed on seotud Tallinnaga, veedab ka Ants Rajando suurema osa nädalast Tallinnas. Vabakutselisena pääseb ta saarele siiski alati, kui vaja.

Arhitekt Rajando klientide seas leidub ka kogudusi. Huvitavamate tellimuste hulka kuulub Lääne-Nigula mantelkorstna ja hüpoteekahjudega vana pastoraadi ümberehitus. Seal tuli 18. sajandi pärand si-

duda koguduse tänapäevaste vajadustega. Üks pikaajalisemaid töid on olnud luterliku kiriku laagrikeskuse „Talu” projekteerimine, seda on aastaid laiendatud ja ümber ehitatud.

Vormsis on olnud Ants Rajando üle 30 aasta ka hobiaednik. Tema aed ei jää merest kuigi kaugelt, kadakate tuulevari hoiab päikesesoojust ja lubjane pinnas sobib hästi veiniviinamarjade kasvatamiseks. Veinitegemine olla kunst, mida tuleb pikalt õpida ja katsetada. Omatehtud armulauaveingi on Rajandol valmimas.

Pühitsuse ootel

Esimesel sõjajärgsel visitiisioonil Vormsis aastal 2015 tõstatus küsimus, miks mitte taotleda kirikuvalitsuselt Rajandole tema magistrikraadi põhjal õpetaja ordinatsiooni. Koos temaga on usuteaduse instituudis erikursusel õpivad veel kolm 1990ndail diakoniks pühitsetut – need,

keda kiriku tõusuajal vajati kähku kogudusi teenima. „Mul on tulnud pidada saarel kõiki teenistusi ja talitusi,” meenutab diakon, „aga õpetaja ordinatsioon tähendab mulle väga palju. Pühitsus on oluline asi!”

Rajando meelest ei pea eestlaste väidetav religioonikaugus paika. Suvel turistidega kirikus kohtudes on ta tihti peale hoopis vastupidise tunnistaja: „Kuidas küll inimesed kirikusse sisenedes muutuvad! Kogu olek, hää, käitumine väljendavad ruumi pühaduse tajumist, ka väikestel lastel!”

„Eestlastel kuulub uskumline lihtsalt väga privaatsesse sfääri,” jätkab ta. „Eestlase ajaloolised suhted kirikuga on väga keerulised ja omavahel usust rääkida ei ole kombeks. Ka lähedaste vahel mitte või kui, siis viimases hädas. Samal ajal on väljaspool kahtlust, et selle teemaga tegeletakse oma südames! Kommunikatsiooni puudumisel võivad inimeste arusaamad olla teinekord väga kummalised, aga selline privaatsuse vajadus tähendab ju pigem, et teema on ülitähtis, kui sellest rääkidagi ei söandata!”

Ise tunnen vanemaks saades üha rohkem, et sisemiseks heaoluks on vaja ka füüsilist koormust: suvel aiatöö ja toimetamised kiriku juures, talvel metsategemine. Mõte on sel ajal vaba, vaim puhkab. Minult on küsitud, kuidas ma kõike jaksan. Eks Jumala abiga. Väga tähtis on ka oma pere ja koguduseliikmete toetus.

Kirikutöö ei nõua mult eneseületamist. Pigem on see privileeg, heaolu ja vajadus. Eks looduski ole omamoodi pühapaik.”

Vormsi kogudus taastati 1988–1990. Piiskop Tiit Salumäe on olnud koguduse taastamisest tänini hooldajaõpetaja. Rajando on teeninud kogudust diakonina 19. juunist 1992.

Piret Riim

EELK Misjonikeskuse meediatoimetaja